

UiO • **Det juridiske fakultet**

Samfunnets reaksjoner mot barn som begår straffbare handlinger

Med hovedvekt på de frihetsberøvende reaksjoner.

Kandidatnummer: 620

Leveringsfrist: 25/11-2013

Antall ord: 17990

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Tema for oppgaven	1
1.2	Avgrensninger	3
1.3	Den videre fremstilling	3
2	RETTSKILDER	3
2.1	Norsk lovgivning	3
2.2	Folkeretten	4
2.2.1	Generelt om folkeretten	4
2.2.2	FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter	5
2.2.3	Den europeiske menneskerettighetskonvensjon	5
2.2.4	FNs konvensjon om barnets rettigheter	6
3	STRAFFERETTENS FORMÅL OG FUNKSJON	7
3.1	Hva er straff?	7
3.2	Straffens formål	7
3.2.1	Straffens allmennpreventive virkning	8
3.2.2	Straffens individualpreventive virkning	10
3.2.3	Forebygging av sosial uro	11
4	VILKÅR FOR STRAFF	12
4.1	Lovskrav	12
4.2	Skyld	12
4.3	Straffrihetsgrunner	13
4.4	Tilregnelighet	14
5	BARN OG STRAFF	14

5.1	Historikk	14
5.2	Definisjon av «barn»	19
5.3	Hvorfor skille mellom barn og voksne?	20
5.4	Verge og foreldres rolle	21
5.5	Barnets beste i strafferetten	21
6	PÅGRIPELSE OG VARETEKT	22
6.1	Adgangen til å pågripe	23
6.1.1	Politiarrest	23
6.1.2	Innbringelse	23
6.1.3	Formelle vilkår for pågripelse	24
6.1.4	Materielle vilkår for pågripelse	24
6.2	Adgangen til å varetektsfengsle	26
6.2.1	Formelle vilkår for varetektsfengsling	26
6.2.2	Materielle vilkår for varetektsfengsling	26
6.3	Adgangen til å varetektsfengsle barn	26
6.3.1	Gjennomføringen av varetektsfengslingen	27
6.3.2	Særlig om barnekonvensjonens betydning for adgangen til å varetektsfengsle barn	28
6.4	Rettspraksis	31
6.5	Vurdering	32
7	OVERFØRING TIL KONFLIKTRÅD	35
8	BETINGET FENGSEL	37
9	SAMFUNNSSTRAFF	39
10	UBETINGET FENGSEL	41
10.1	Adgangen til å idømme barn ubetinget fengsel	41
10.2	Gjennomføringen av fengselsstraffen	43
10.3	Forholdet til barnekonvensjonen	45

10.4	Vurdering.....	47
11	TVANGSPLOSSERING ETTER BVL. § 4-24.....	49
11.1	Innholdet i bvl. § 4-24	49
11.2	Avgjørelsesmyndighet og parter.....	51
11.3	Dobbeltstraff.....	52
11.4	Nemnds- og Rettspraksis	54
11.4.1	Nemdsavgjørelsens relevans	54
11.4.2	Utvalg av nemnds- og rettsavgjørelser.....	56
11.5	Vurdering.....	59
11.6	Gjennomføringen av behandlingen	60
12	UNGDOMSSTRAFF - VEIEN VIDERE	61
12.1	Adgangen til å idømme ungdomsstraff	61
12.2	Ungdomsstormøte og utarbeidelse av ungdomsplan	63
12.3	Gjennomføring av ungdomsplanen	64
12.4	Vurdering.....	65
13	OPPSUMMERING	66
14	LITTERATURLISTE.....	67
14.1	Teori.....	67
14.2	Lover og konvensjoner	68
14.3	Forskrifter	70
14.4	Forarbeider og andre offentlige dokumenter	70
14.5	Domsregister.....	71
14.6	Nettadresser	72
14.7	Personlige meddelelser	72
15	VEDLEGG	73
15.1	Vedlegg 1.....	73

15.2	Vedlegg 2.....	74
15.3	Vedlegg 3.....	75

1 Innledning

1.1 Tema for oppgaven

I 2011 var 2,7% av Norges befolkning under 18 år siktet i straffesaker¹. Dette tilsvarer i overkant av 5200 barn i alderen 15-18 år².

Samme år ble det i 5109 tilfeller reagert med straffereaksjoner overfor personer under 18 år. I 419 av sakene ble barn idømt fengselsstraff. I 80 av sakene var reaksjonen ubetinget fengsel og i 339 saker ble det idømt betinget fengsel³. I 308 saker ble den mindreårige idømt samfunnsstraff⁴.

68 personer under 18 år ble i 2011 innsatt i fengsel i Norge⁵. Av disse ble fire innsatt etter dom og 64 innsatt i varetekt⁶. Statistikken viser at det er et fåtall av de unge lovbyrterne som idømmes ubetinget fengselsstraff. Av statistikken følger det at det også er få som innkalles til soning av de som idømmes denne straffen. Noe av dette kan forklares med at 3 barn i 2011 satt varetektsfengslet i mer enn 3 måneder⁷, og at straffen dermed ble ansett ferdig sonet i varetekt. Videre kan dette forklares med at ett barn kan ha fått flere ubetingede fengselsstraffer i løpet av året.

---

¹ Statistisk årbok 2013 s. 158

² Vedlegg 3

³ Statistisk årbok 2013 s. 159

⁴ l.c.

⁵ Vedlegg 1

⁶ l.c.

⁷ Vedlegg 2

Norske myndigheter har i flere år hatt et uttrykt mål om at ingen barn skal sone i fengsel⁸. At soning i fengsel ikke er til barnets beste, er det stor enighet om. På grunn av en fortsatt pågående utredningsprosess er egne ungdomsfengsler i dag ikke tilgjengelig for de fleste av de barn som begår straffbare handlinger⁹. Dette medfører at mange barn fortsatt må sone fengselsstraffer sammen med voksne straffedømte.

Jeg vil i denne oppgaven redegjøre for de ulike reaksjonsmulighetene domstoler og andre maktutøvende organer har overfor barn som begår straffbare handlinger. Oppgaven vil i hovedsak omhandle barn som fengsles, varetektsfengsles eller tvangsplasseres etter vedtak fra Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker. Jeg vil også behandle andre reaksjonsmuligheter som benyttes overfor mindreårige lovbrøtere, herunder samfunnsstraff, betinget fengsel og konfliktråd. Den nye straffarten, ungdomsstraff, som enda ikke er trådt i kraft har i prøveprosjektene så langt gitt gode resultater. Dersom denne nyskapingens tilsiktede virkninger realiseres vil denne kunne bøte på flere av de utfordringene samfunnet og strafferettspleien har i møte med unge lovbrøtere. Ungdomsstraffen krever derfor en nærmere redegjørelse.

Jeg vil i oppgaven legge stor vekt på Norges folkerettslige forpliktelser, med hovedvekt på FNs barnekonvensjon. Ved inkorporeringen av FNs barnekonvensjon i 2003 har personer under 18 år fått et særlig menneskerettighetsvern. Et overordnet mål er at barn skal beskyttes mot overgrep fra myndighetene og sikres grunnleggende rettigheter i forbindelse med straffeforfølgningen¹⁰. Jeg vil i denne fremstillingen vurdere hvordan de aktuelle internrettslige regler er egnet til å oppfylle konvensjonens overordnede mål og grunnleggende rettigheter.

---

⁸ St.meld. nr. 20 (2005-2006) s. 19 og St.meld. nr. 37 (2007-2008) s. 153

⁹ Det er opprettet fire adskilte plasser i tilknytning til Bjørgvin fengsel

¹⁰ NOU 2008:4 s. 19-20

1.2 Avgrensninger

Den siktedes og tiltaltes straffeprosessuelle rettigheter utover pågripelse og varetektsfengsling vil ikke berøres i oppgaven. Jeg avgrenser mot de tvangsmidlene som ikke har en frihetsberøvende karakter i strpl. kap. 15-17.

Øvrige straffereaksjoner, hefte, bøter og rettighetstap, jfr. strl. § 15 vil ikke bli behandlet. Redegjørelsen om tvangsplassering etter bvl. § 4-24 avgrenses mot tvangsplassering på grunn av vedvarende misbruk av rusmidler eller alvorlige atferdsvansker utvist «på annen måte».

1.3 Den videre fremstilling

Første del av oppgaven omhandler hvorfor og med hvilket formål vi straffer i Norge. Herunder med vekt på hvorfor vi straffer barn som har begått straffbare handlinger. I kapittel 6 og 7 redegjøres det for politiet og påtalemyndighetens reaksjoner overfor mindreårige lovbryttere. Videre behandles domstolens reaksjonsmuligheter i kapittel 8-10. I kapittel 11 foretas en redegjørelse av Fylkesnemnda for barnevern og sosiale sakers adgang til å fatte vedtak om tvangsplassering etter barnevernloven § 4-24. Til sist vil jeg redegjøre for den nye ungdomsstraffen.

2 Rettskilder

2.1 Norsk lovgivning

I Norge har vi et tosporet system for barn som begår straffbare handlinger. Barna kan idømmes straff etter straffelovens bestemmelser og tvangsplasseres etter barnevernlovens regler¹¹. Straffereaksjoner idømmes av en domstol. Tvangsplassering vedtas av forvaltningsorganet Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker.

---

¹¹ NOU 2008:15 s. 139

På den strafferettslige siden anvendes **Almindelig borgerlig straffelov** av 22. mai 1902 nr. 10 (strl.) og **Lov om rettergangsmåten i straffesaker** av 22. mai 1981 nr. 25 (strpl.). **Lov om straff** av 20. mai 2005 nr. 28 (strl. 2005) «er et uttrykk for lovgivers syn i dag» og har derfor betydning for forståelsen av den i dag gjeldende straffelov¹².

Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100 (bvl.) regulerer administrative forhold i barneverntjenesten, ansvarsforholdet mellom ulike offentlige organer og barnets materielle og prosessuelle rettigheter i forbindelse med ulike tvangsinngrep og samtykkebaserte tiltak som skal sikre barn og unge trygge oppvekstvilkår.

For fullstendig navn på øvrige lover og forskrifter det henvises til i oppgaven viser jeg til litteraturlisten¹³.

2.2 Folkeretten

2.2.1 Generelt om folkeretten

Både på det straffeprosessuelle, strafferettslige og barnevernrettslige området har folkeretten en sentral rolle. For straffeprosessens og strafferettens del fremgår det av strpl. § 4 og strl. § 1 at lovene gjelder med de begrensninger som følger av internasjonale traktater, konvensjoner og sedvane.

Dualisme brukes i norsk rett som en betegnelse på at det kreves en formell innlemmelsesakt for at folkeretten skal bli gjeldende som intern rett. På grunn av bestemmelsene i strpl. § 4 og strl. § 1 er folkeretten gjort til en del av norsk lov på dette området uavhengig av om den enkelte folkerettslige forpliktelse er særskilt innlemmet i den interne retten eller ikke. Dette kalles i juridisk teori sektormonisme¹⁴. På dette området er vi altså bundet av folke-

---

¹² Rt. 2007 s. 252 avs. 14. Strl. 2005 er ikke trådt i kraft, med unntak av kapittel 16 om Folkemord, forbrytelse mot menneskeheten og krigsforbrytelse.

¹³ Kapittel 14 «Litteraturliste»

¹⁴ Andenæs (2004) s. 557

retten både ved eventuell motstrid mellom norske og internasjonale regler, og som supplement ved eventuelle lovtomme områder. Dualismen modifiseres imidlertid av presumsjonsprinsippet som innebærer at norsk rett formodes å være i samsvar med våre folkerettslige forpliktelser.

Ved **Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett** av 21. mai 1999 nr. 30 (mnskr.) ble flere viktige konvensjoner på dette området inkorporert, herunder Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP). Ved lov av 1. august 2003 ble FNs barnekonvensjonen (BK) inkorporert i norsk lov. Mnskr. § 3 fastslår at de inkorporerte konvensjoner og protokoller i lovens § 2, skal gå foran bestemmelser i annen lovgivning ved eventuell motstrid.

2.2.2 FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter

Rettighetene i SP omhandler blant annet retten til liv (art. 6), forbud mot tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff (art. 7), hvordan frihetsberøvede personer skal behandles (art. 10) og retten til en rettferdig rettergang (art. 14). Norge har gjennom å undertegne konvensjonen forpliktet seg til å respektere og sikre at rettighetene i konvensjonen gjennomføres overfor borgerne, jfr. SP art. 2.

2.2.3 Den europeiske menneskerettighetskonvensjon

EMK omhandler i hovedsak rettigheter av sivil og politisk art. Bestemmelsenes ordlyd er i stor grad sammenfallende med bestemmelsene i SP. De mest sentrale bestemmelsene for denne oppgaven er retten til en rettferdig rettergang i artikkel 6 og forbudet mot dobbeltstraff og dobbeltforfølgning i EMK protokoll 7 artikkel 4 (TP 7-4).

EMK har i motsetningen til konvensjonene som springer ut av FN-samarbeidet, en effektiv prøvingsordning. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) håndhever konvensjonen ved å motta klager fra statene¹⁵ eller fra private parter som hevder de har vært utsatt

---

¹⁵ EMK art. 33

for konvensjonsbrudd¹⁶. Individklager er langt mer praktisk enn klager fra statene¹⁷. Domstolens oppgave er å sikre at konvensjonsforpliktelsene overholdes av statene¹⁸. Ved at domstolen tolker konvensjonsbestemmelsene dannes det en ensartet praksis og konvensjonen tolkes dynamisk og i tråd med samfunnsendringene.

2.2.4 FNs konvensjon om barnets rettigheter

Formålet med inkorporeringen av barnekonvensjonen i norsk lov var at den skulle gjøres mer tilgjengelig og ville «dermed føre til en best mulig oppfyllelse av konvensjonen i praksis»¹⁹. Barnekonvensjonen ble ratifisert av Norge i 1991. Den inneholder en rekke bestemmelser om barns materielle og prosessuelle rettigheter, både i straffesaker og i barnevernsaker. Videre inneholder den bestemmelser om barns grunnleggende rettigheter til liv, utvikling, beskyttelse og deltagelse.

FNs Barnekomité er opprettet som et overvåkningsorgan med formål å sikre at statene virkeliggjør sine forpliktelser og for å skape en ensartet tolkning og forståelse av konvensjonens begreper. Barnekomiteen utarbeider, etter dialog med statene, rapporter med sine anbefalinger og bekymringer²⁰. Uttalelsene fra Barnekomiteen vil kun være rådgivende uttalelser, og statene vil ikke være rettslig bundet av dem. Høyesterett har imidlertid uttalt at «den norske holdningen er at slike anmodninger skal ilegges stor vekt, og at de i utgangspunktet vil bli etterkommet så langt dette er mulig»²¹.

For å bøte på usikkerheten om hvilke rettigheter man faktisk kan utlede direkte av konvensjonen ble det den 19. desember 2011 vedtatt en tilleggsprotokoll til barnekonvensjonen

---

¹⁶ EMK art. 34

¹⁷ Høstmølingen (2003) s. 79

¹⁸ EMK art. 19

¹⁹ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) s. 7

²⁰ BK art. 43-45

²¹ Rt. 2008 s. 513 avs. 58

som lovfester en individuell klagerett til FNs barnekomité. Protokollen er imidlertid ikke undertegnet av Norge per dags dato.

3 Strafferettens formål og funksjon

3.1 Hva er straff?

«Straff er et onde som staten tilføyer en lovovertreder på grunn av lovovertrædelsen, i den hensikt at han skal føle det som et onde»²².

I Rt. 1977 s. 1207 sluttet Høyesterett seg til denne definisjonen. Et viktig punkt med definisjonen er at den forsøker å skille straffen fra de inngrep som kun tar sikte på å avverge en straffbar handling²³. Et eksempel på sistnevnte er varetektsfengsling.

Straff etter EMK art. 6 favner videre enn det tradisjonelle norske straffebegrepet. Spørsmålet om hva som er straff etter EMK avgjøres på bakgrunn av Engel-kriteriene²⁴. Engel-kriteriene innebærer at man, i tillegg til å ta hensyn til hva som regnes som straff i nasjonal rett, også må vektlegge «den overtrådte bestemmelsens formål og karakter (the nature of the offence) og sanksjonens innhold og alvor (the nature and degree of severity of the penalty)»²⁵.

3.2 Straffens formål

Formålene bak straff deles gjerne inn i to hovedgrupper, de *absolutte* og de *relative* teorier. De *absolutte* teoriene kjennetegnes ved at de skal oppfylle kravet til rettferdighet. Man skal gjengjelde den straffbare handlingen ved å påføre den skyldige et onde.

---

²² Andenæs (1962) s. 352

²³ Andenæs (2004) s. 10.

²⁴ Engel mfl. mot Nederland

²⁵ Rt. 2003 s. 1100 avs. 45.

Etter de *relative* teoriene, også kalt utilitaristiske teorier, begrunnes straffen ut ifra en nytte vurdering. Målet er at samfunnet skal oppnå mest mulig nytte av straffen. Det er ikke en oppgave for staten å tilfredsstillere et rettferdighetskrav hvis det ikke gagnar samfunnet.

I Norge er det gjentatte ganger uttalt at det er de relative teoriene som dominerer²⁶. Departementet uttaler i Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 77-78:

«Straffens formål [må] etter dette ... være å styre atferd i fremtiden, og herigjennom å bidra til et samfunn og en sameksistens som en ut fra gjeldende verdiprioriteringer anser som ønskelig. Selve straffeinstitusjonen har således forebyggelse – prevensjon – som sitt formål. Prevensjonsformålet er dobbelt: å forebygge uønsket atferd og å forebygge sosial uro i kjølvannet av uønsket atferd som likevel måtte skje».

Videre i proposisjonen deler departementet de tilsiktede virkningene av straffen inn i tre hovedgrupper²⁷: *allmennpreventive virkninger*, *individualpreventive virkninger* og *forebygging av sosial uro*.

3.2.1 Straffens allmennpreventive virkning

Den allmennpreventive virkningen følger allerede av *straffetrusselen*²⁸, i motsetning til de individualpreventive hensyn som først vil ha virkning ved *bruk* av straffen. Allmennpreventive virkninger deles inn i tre hovedgrupper etter hvordan de påvirker borgernes atferd: *avskrekkende*, *holdningsskapende* og *vanedannende*²⁹.

Avskrekkende virker straffen hvis potensielle lovbrøyttere avstår fra å begå straffbare handlinger på grunn av redsel for å bli oppdaget eller straffet. Den allmennpreventive virk-

---

²⁶ NOU 2008:15 s. 22

²⁷ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 78

²⁸ Andenæs (2004) s. 83

²⁹ Slettan (2001) s. 11

ningen vil variere etter hvilke straffbare forhold den er rettet mot. Det finnes ingen konkret forskning som viser hvilken avskrekkende effekt de forskjellige straffene har for de enkelte lovbrudd. Streng straffer vil til en viss grad virke avskrekkende. Om man faktisk blir oppdaget og avslørt kan imidlertid tenkes å virke like preventivt som en streng straff³⁰. At loven håndheves, slik at lovbrøyteren oppdages, er viktig for å skape en reell frykt for straffebudet³¹. Det er altså trusselen om straff og at den anvendes som gjør at borgerne avstår fra å begå straffbare handlinger.

For barn vil oppdagelsesrisikoen kunne virke mer preventivt enn straffereaksjonen i seg selv. Barn har normalt en lavere evne til å se konsekvensene av sine handlinger³², herunder også å forutberegne den eventuelle straffereaksjonen. Valg av straffereaksjon har etter dette mindre betydning. Hvis man skal følge dette resonnementet vil jeg anta at det i mindre grad kan forsvares å idømme barn ubetinget fengsel. Alternative straffereaksjoner vil kunne tjene de allmennpreventive hensyn i like stor grad³³.

Videre kan straffen virke *holdningsskapende*. Hvis man avstår fra å begå den straffbare handlingen fordi man mener det er galt, har straffen påvirket borgernes holdninger og moral.

Til sist er straffens formål å danne en *vanemessig* lovlydighet. Uten at man tenker noe mer over det, tar man på seg setebeltet når man kjører bil.

Et annet spørsmål som reises ved bruk av allmennpreventive hensyn er om man skal straffe en gjerningsperson for å motivere andre til å avstå fra å begå den samme handlingen, og

---

³⁰ *ibid.* s. 12

³¹ Andenæs (2004) s. 84

³² NOU 2008:15 s. 23

³³ Unntak kan tenkes for barn i kriminelle ungdomsmiljøer som i visse tilfeller har evnen til å forutberegne straffereaksjonen på lik linje med voksne.

slik gjøre gjerningspersonen til et middel for å oppnå et større mål³⁴. For barn vil dette moralske dilemmaet gjøre seg gjeldende med særlig styrke. Matningsdal og Strandbakken forsvaret dette ved at straffen ikke rammer vilkårlig³⁵. For at en gjerningsperson skal kunne straffes må han ha overtrådt et straffebed og oppfylle de øvrige straffbarhetsvilkårene³⁶.

3.2.2 Straffens individualpreventive virkning

Straffens individualpreventive virkninger avhenger av om den domfelte avstår fra å begå nye straffbare handlinger. Det er tre måter straffen kan virke individualpreventivt på. Den kan *uskadeliggjøre*, den kan *avskrekke* og den kan *forbedre* forbryteren³⁷.

Den *uskadeliggjørende* virkningen i norsk rett er knyttet til fengselsdommer og forvaring. Andre straffer enn fengsel vil ikke virke uskadeliggjørende på samme måte, men kan ha andre individualpreventive virkninger.

Straffen virker *avskrekkende* når en lovbrøyer anser den som så negativ og inngripende at han avstår fra å begå nye straffbare handlinger. Den avskrekkende virkningen vil avhenge

«av flere faktorer: straffens art, i hvilken utstrekning straffen oppleves som inngripende av den domfelte, og av om lovbruddet er styrt av rasjonelle overveielser, impulser eller avhengighet»³⁸.

Til sist vil straffen virke individualpreventivt hvis den har en *forbedrende* virkning på gjerningspersonen. Dersom den straffedømte tar inn over seg alvoret i situasjonen og skjønner at handlingen hans var gal, vil straffen kunne ha en forbedrende virkning. Virkningen kan variere etter hvilken straff som anvendes. Overføring til konfliktråd er et eksempel på en

---

³⁴ Matningsdal (2004) s. 15

³⁵ I.c.

³⁶ Se kapittel 4 «Vilkår for straff»

³⁷ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 78

³⁸ ibid. s. 79

reaksjon som tar sikte på at gjerningspersonen skal ta inn over seg alvoret i den handlingen har gjort. Dette ved å møte den fornærmede og på denne måten konfronteres med virkningene av den straffbare handlingen³⁹.

De individualpreventive hensyn har hatt sterk betydning der domfelte er svært ung⁴⁰. Hvor det er spørsmål om å idømme ubetinget fengselsstraff vil de individualpreventive hensyn møte særlig motstand «ettersom det er antatt at en slik straff vil ha begrenset individualpreventiv effekt»⁴¹. Høyesterett har uttalt at ubetinget fengselsstraff vil «kunne legge til rette for en negativ utvikling som det senere blir vanskelig å snu»⁴². De individualpreventive hensyn blir klart «best varetekne ved ein dom på samfunnsstraff»⁴³.

3.2.3 Forebygging av sosial uro

«Straffens tredje tilsiktede virkning er ... å bidra til den sosiale ro»⁴⁴. For å skape trygghet og ro i samfunnet er det viktig at et lovbrudd blir forfulgt og straffet. Departementet uttaler at «[m]inskert frykt og mistenksomhet bidrar igjen til et åpent samfunn og til å forebygge uønsket selvtukt og privat rettshåndhevelse»⁴⁵. Det legges her vekt på at det er en «menneskelig reaksjon å ville ta igjen» dersom man blir utsatt for en krenkelse mot person eller eiendeler. Denne «menneskelige reaksjonen» anerkjennes også i lovgivningen⁴⁶, se for eksempel strl. § 56 b) om straffnedsettelse ved handling «foretatt i berettiget harme». Departementet påpeker at denne virkningen har sin forankring i gjengjeldelsen. Likevel har straffen et «fremadskuende formål: Den skal legge forholdene til rette for et samfunn preget av

---

³⁹ l.c.

⁴⁰ Se blant annet Rt. 2010 s. 1313

⁴¹ NOU 2008:15 s. 23

⁴² Rt. 2010 s. 1313 avs. 18

⁴³ Rt. 2011 s. 206 avs. 20

⁴⁴ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 78

⁴⁵ l.c.

⁴⁶ *ibid.* s. 80

åpenhet og trygghet og fri fra unyansert og uønsket privat rettshåndheving»⁴⁷. På bakgrunn av dette kan formålet om å forebygge sosial uro begrunne straffen til tross for at det gir «dårlig mening å si at formålet med straffen er gjengjeldelse»⁴⁸.

4 Vilkår for straff

4.1 Lovskrav

I norsk rett følger kravet til hjemmel i lov direkte av Grunnloven § 96, første punktum;

«Ingen kan dømmes uten efter Lov, eller straffes uten efter Dom».

I lovskravet ligger det at gjerningsmannen må ha handlet på en måte som dekkes av et konkret straffebud, eller som er straffbar hvis han har forsøkt å gjøre det⁴⁹. På strafferettens område er det et særlig strengt lovskrav, jfr. GrL. § 96 1. pkt. i.f. I rettspraksis er det uttalt at det i lovskravet også ligger et klarhetskrav⁵⁰. Straffebestemmelsen må ha et presisjonsnivå som gjør det mulig for borgerne å forutberegne sin stilling⁵¹. Enhver straffebestemmelse må altså være forståelig for enhver potensiell lovbrøyer.

4.2 Skyld

Det er en grunnleggende tanke både i norsk og internasjonal strafferett at den tiltalte må ha utvist en form for skyld for at han skal kunne straffes. Vi bebreider gjerningspersonen for at han handler på den måten han gjorde i den aktuelle situasjon, ut ifra den kunnskapen han hadde eller burde hatt på gjerningstidspunktet⁵². Opptrer han ikke tilfredsstillende i forhold til dette, regnes hans adferd som straffverdigg.

---

⁴⁷ l.c.

⁴⁸ ibid. s. 77

⁴⁹ Eskeland (2013) s. 196

⁵⁰ Rt. 2012 s. 313 avs. 29

⁵¹ Eskeland (2013) s. 109

⁵² ibid. s. 286

I norsk rett opererer vi med to hovedformer for skyld. Forsett og uaktsomhet, jfr. strl. § 40. Grensen mellom de to går ved at «de mest straffverdige tilfelle, [...] hører hjemme under forsettet, og de mindre straffverdige [...] hører hjemme under uaktsomheten»⁵³.

I norsk rett opereres det med fire forsettsformer⁵⁴: *Hensiktsforsett*, som innebærer at hensikten bak lovbruddet var å oppnå skadefølgen. *Visshetsforsett*, som medfører at lovbryteren må ha ansett skadefølgen som sikker, men ikke nødvendigvis ønsket at den skulle realiseres. *Sannsynlighetsforsett*, som innebærer at lovbryteren så det som mer sannsynlig at følgen ville inntre enn at den ikke ville inntre. Og til sist *dolus eventualis*, hvor «forsett foreligger om gjerningsmannen har tatt det standpunkt å ville foreta handlingen selv om følgen skulle inntre»⁵⁵.

Uaktsomhet graderes i tre former: liten uaktsomhet, vanlig uaktsomhet og grov uaktsomhet. Inndelingen skiller uaktsomheten nedad mot den straffrie handling og oppad mot den forsettlige handling. Uaktsomhetsbedømmelsen skal «alltid foretas på grunnlag av den individuelle situasjon»⁵⁶. Ved bedømmelsen av tiltaltes egenskaper skal derimot en objektiv norm som hovedregel legges til grunn.

4.3 Straffrihetsgrunner

Selv om en handling rammes av et straffebud og tilstrekkelig skyld er utvist, er ikke handlingen nødvendigvis straffbar. Det er et vilkår for at man skal kunne straffes at det ikke forelå straffrihetsgrunner på gjerningstidspunktet. De viktigste straffrihetsgrunnene i norsk rett er nødrett (strl. §47) og nødverge (strl. §48)⁵⁷.

---

⁵³ Andenæs (2004) s. 232

⁵⁴ Rt. 1980 s. 979 s. 980

⁵⁵ l.c.

⁵⁶ Andenæs (2004) s. 247

⁵⁷ ibid. s. 150 flg.

4.4 Tilregnelighet

Personer under 15 år kan ikke straffes, jfr. strl. § 46. Før man er 15 år er man altså ikke å regne som strafferettslig tilregnelig⁵⁸.

En gjerningsperson kan ikke ilegges straffansvar dersom han var «utilregnelig» på gjerningstidspunktet⁵⁹. Begrepet er ikke brukt i den gjeldende straffeloven. Derimot brukes det i juridisk teori som en fellesbetegnelse på tilfeller hvor gjerningsmannen «av rettsordenen ikke finnes å kunne ansvarliggjøres for et lovbrudd».⁶⁰ Begrepet anvendes også i strl. 2005 § 20.

Den som var «psykotisk eller bevisstløs» på gjerningstidspunktet kan ikke straffes, jfr. strl. § 44 første ledd. Det samme gjelder for personer som på gjerningstidspunktet var «psykisk utviklingshemmet i høy grad», jfr. annet ledd. Den som ikke forstår konsekvensene av sine handlinger på gjerningstidspunktet, kan ikke straffes for den handlingen det blir bevist at han har gjort.

5 Barn og straff

5.1 Historikk

Hvordan samfunnet skal reagere overfor barn som begår straffbare handlinger har vært diskutert i lang tid. Barns rettsstilling på dette området har endret seg over tid gjennom 1800- og 1900-tallet.

Ved inngangen til 1900-tallet sto diskusjonen mellom de såkalte kriminalister på den ene siden, og skolefolket på den andre. Diskusjonen dannet utgangspunktet for spørsmålet om vi skal ha straff eller behandling, samfunnsvern eller barnevern⁶¹. I 1842 bestemte Krimi-

---

⁵⁸ Se pkt. 5.3 «Hvorfor skille mellom barn og voksne?»

⁵⁹ Andenæs (2004) s. 288

⁶⁰ Syse (2006) s. 141

⁶¹ NOU 2008:15 s. 15

nalloven at barn under 10 år ikke kunne straffes. Barn mellom 10 og 15 år var straffri for «mindre forgåelser», men kunne straffes for alvorlige forbrytelser, under forutsetning av at retten mente de hadde innsett «Handlingens forbryterske Beskaffenhed»⁶².

I 1874 fikk retten hjemmel til å nøye seg med en advarsel, eller eventuelt plassering i oppdragelses- eller redningsanstalt i stedet for fengsel eller ris⁶³. Adgangen for påtalemyndigheten til å benytte påtaleunntatelse ble innført i 1887⁶⁴. I 1894 ble det gitt adgang til å idømme betinget dom. Dette var fra lovgivers side ment å skulle anvendes særlig overfor unge lovbrøyttere⁶⁵.

I 1896 startet det vi i dag kjenner som det tosporede system. Norge fikk sin første barnevernlovgivning⁶⁶. Oppdragelse skulle nå være den prinsipale reaksjonen overfor barn som begikk straffbare handlinger. Det ble også opprettet et eget organ, Vergerådet, som skulle ta seg av barn under 16 år som begikk lovbrudd eller hadde andre atferdsvansker. Samme år ble også de to relative strafferettslige lavalldrene fjernet, og erstattet med en absolutt aldersgrense på 14 år⁶⁷.

Som vilkår for betinget dom ble det i 1919 gitt adgang til å sette barnet under tilsyn. Det ble samme år for lovbrøyttere under 21 år som trengte oppdragelse og opplæring, vedtatt at det kunne settes som vilkår at de tok plass i læreanstalt. Den eneste anstalten som ble åpnet la imidlertid ned i 1922⁶⁸.

---

⁶² l.c.

⁶³ l.c.

⁶⁴ l.c.

⁶⁵ l.c.

⁶⁶ Vergerådsloven (1896)

⁶⁷ NOU 2008:15 s. 15

⁶⁸ ibid. s. 15 - 16

Tanken om at det var behov for en slik løsning hvor behandling og opplæring sto i fokus ble imidlertid ikke forlatt. Arbeidsskoleloven ble vedtatt i 1928. Loven trådte imidlertid ikke i kraft før i 1951 da man hadde fått på plass en egnet anstalt. Arbeidsskole kunne idømmes av domstolen som et alternativ til fengselsstraff. Oppholdet kunne vare i inntil tre år. Det var forutsatt i forarbeidene til loven at oppholdet måtte ha en viss varighet for å ha den tilsiktede virkningen⁶⁹. Ordningen ble etter hvert kritisert, blant annet på grunn av mange rømminger og at de unge begikk straffbare handlinger mens de var på institusjonen⁷⁰.

I 1954 trådte en ny barnevernlov i kraft. Komiteen som utarbeidet loven anså straff som et lite egnet tiltak overfor de unge lovbrysterne⁷¹. Det ble i stedet utarbeidet et system hvor de unges behov skulle undersøkes nøye og behandlingen skulle tilpasses barnets aktuelle behov. Det var altså årsaken til kriminaliteten som nå skulle stå i sentrum, ikke den straffbare handlingen i seg selv. Barn under 18 år skulle som hovedregel gis påtaleunntatelse. Saken skulle stedet for å bli fremmet for retten overføres til barnevernet. I 1955 ble det bestemt at dersom påtalemyndigheten likevel valgte å fremme saken for retten, «kunne retten unnlate å idømme straff og i stedet overlate saken til barnevernnemnda»⁷². Gjennomslaget for disse tankene om at det var barnevernet som best kunne ivareta behovene til de barna som hadde begått straffbare handlinger, var et utslag av behandlingsoptimismens gjennombrudd⁷³.

Loven ble kritisert blant annet for at dens vilkår ikke var tilstrekkelig presisert og at rettsanvendelsen i for stor grad ble overlatt til barneverntjenestens skjønn. I tillegg steg barnekriminaliteten til det dobbelte fra 1954 til 1957. Ericsson gjengir hvordan Andenæs omtalte situasjonen:

---

⁶⁹ *ibid.* s. 16

⁷⁰ Bødal (1961) s. 31

⁷¹ NOU 2008:15 s. 16

⁷² *l.c.*

⁷³ *l.c.*

«Påtalemyndigheten har overlatt lovovertrederne til barnevernet, og barnevernet har i stor utstrekning overlatt dem til seg selv.»⁷⁴

I 1965 ble Ungdomsreaksjonsloven vedtatt. Gjennom den ble arbeidsskole erstattet med ungdomsfengsel. Ericsson uttaler om ungdomsfengselet at det innebar «en tyngdeoverføring i måten samfunnet møtte unge lovbrytere på – fra behandlings- og oppdragelsesmodellen til straffemodellen»⁷⁵. Denne reaksjonen, av noen omtalt som strengere enn vanlig fengsel⁷⁶, ble også kritisert⁷⁷. Allerede i 1975 ble ungdomsreaksjonsloven opphevet.

Diskusjonen om hvordan man skulle håndtere barn som begikk straffbare handlinger fortsatte utover 1970-tallet. Da St.meld. nr. 104 (1977-1978) (Kriminalmeldingen) kom i 1978 ble det debatt om hvordan man i fremtiden skulle reagere overfor barn under 18 år som begikk straffbare handlinger. Det sentrale momentet i debatten var ønsket om å iverksette alternativer til fengsel. Det ble i tillegg foreslått å heve den kriminelle lavalder⁷⁸. Ved lov av 12. juni 1987 nr. 51 ble den kriminelle lavalder hevet fra 14 til 15 år.

Et av prosjektene som ble utført i kjølvannet av stortingsmeldingen, var «Konfliktrådet i Lier, et forsøk på alternativ konfliktløsning», som var en del av det såkalte «Buskerudprosjektet». Her ble konfliktrådsbehandling tatt i bruk overfor førstegangs lovbrytere⁷⁹. Frem til 1989 ble det opprettet 100 konfliktråd rundt i landet⁸⁰. I 1991 ble konfliktrådsloven vedtatt⁸¹.

---

⁷⁴ Ericsson (1996) s. 23

⁷⁵ *ibid.* s. 32

⁷⁶ NOU 2008:15 s. 18

⁷⁷ *l.c.*

⁷⁸ *l.c.*

⁷⁹ *l.c.*

⁸⁰ *l.c.*

⁸¹ Se kapittel 7 «Overføring til konfliktråd»

Utprøving av samfunnstjeneste var et annet alternativ til fengsel som ble foreslått i Kriminalmeldingen. Dette ble forsøkt på landsbasis fra 1988⁸². Samfunnstjeneste var i begynnelsen forbeholdt personer over 17 år, og innebar «at domstolen påla den domfelte å utføre et bestemt antall timer ulønnet, samfunnsnyttig arbeid i fritiden over en nærmere angitt tidsperiode.»⁸³ Samfunnstjeneste ble innført som hovedstraff i 1991⁸⁴. Dens anvendelse, sammen med etterfølgeren samfunnsstraff⁸⁵, har økt betraktelig siden midten av 1990-tallet⁸⁶.

Den nåværende barnevernloven trådte i kraft 1. januar 1993. Den er på mange måter en videreføring av 1953-loven. En vesentlig endring er bvl. § 3-2 hvor barneverntjenesten har ansvar for et tverrfaglig samarbeid og «skal samarbeid med andre sektorer og forvaltningsnivåer». I tillegg ble inngrepshjemplene klarere med den nye loven.

I 2006 sendte Justis- og politidepartementet en melding til Stortinget⁸⁷. Målet med denne stortingsmeldingen var å «leggje til rette for ei grunnleggjande gjennomtenking av korleis vi kan redusere bruken av fengselsstraff overfor ungdom mellom 15 og 18 år og korleis straffa kan gjerast meir tilpassa denne gruppa i dei tilfella der ein ikkje kan unngå fengselsstraff»⁸⁸. Stortinget sluttet seg i Innst.S.nr.64 (2006-2007) til regjeringen sitt forslag om å oppnevne et utvalg som skulle utrede disse spørsmålene. Utvalget kom med sitt forslag 16. oktober 2008 i NOU 2008:15. Noen av utvalgets forslag er allerede fulgt opp og trådt i kraft⁸⁹, andre er forkastet etter høringsrunden⁹⁰. Noen endringer er vedtatt, men har ennå ikke trådt i kraft⁹¹.

---

⁸² NOU 2008:15 s. 19

⁸³ l.c.

⁸⁴ l.c.

⁸⁵ Se kapittel 9 «Samfunnsstraff»

⁸⁶ Thorsen (2009) s. 87

⁸⁷ St.meld. nr. 20 (2005-2006)

⁸⁸ ibid. s. 7

⁸⁹ F.eks. strl. § 18

5.2 Definisjon av «barn»

I ulike lover er det ulike betegnelser på hvem som anses som «barn». Alder er det avgjørende momentet. Barnekonvensjonen art. 1, som gjelder som norsk lov, jfr. mnskrl. § 2, definerer barn slik:

«[M]ed barn [menes] ethvert menneske under 18 år, hvis ikke barnet blir myndig tidligere etter den lovgivning som gjelder for barnet.»

Etter vergemålsloven § 2 fjerde ledd regnes personer som har fylt 18 år som myndige. Dette innebærer at den norske definisjonen av barn, er personer under 18 år.

Den kriminelle lavalder i Norge er 15 år, jfr. strl. § 46. Dette vil si at barn under 15 år ikke kan straffes. Etter strl. § 18 kan personer under 18 år bare idømmes fengsel når det er «særlig påkrevd»⁹². *Strafferettslig* vil denne oppgaven være avgrenset til å gjelde personer mellom 15 og 18 år.

Etter strpl. § 224 annet ledd, jfr. første ledd, har påtalemyndigheten en plikt til å etterforske saker hvor det er «rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold» hvor barnet er mellom 12 og 15 år på handlingstidspunktet. «Har et barn som ikke er fylt 12 år, forøvet en ellers straffbar handling», *kan* påtalemyndigheten etterforske saken, jfr. strpl. § 224 tredje ledd. Det er altså ikke en etterforskningsplikt slik annet ledd foreskriver. Da etterforskningsplikten i annet ledd ble innført ved lov 21. mars 2003 nr. 18 medførte dette «et behov for å kunne avslutte disse sakene ved overføring til barnevernet»⁹³. Dette ble det gitt adgang til i strpl. § 71b dersom barnet ikke er fylt 15 år. *Straffeprosessuelt* vil oppgaven

---

⁹⁰ F.eks. Prop. 135 L (2010-2011) s. 74 om absolutt forbud mot brev og besøkskontroll i forbindelse med varetektsfengsling.

⁹¹ Strl. § 28c og konfliktrådsloven kapittel III om ungdomsstraff, jfr. Lov av 20. januar 2012 nr. 6.

⁹² Se kapittel 10 «Ubetinget fengsel»

⁹³ Ot.prp. nr. 106 (2001-2002) s. 53

være avgrenset til å gjelde personer mellom 15 og 18 år på grunn av at saker som angår barn under 15 år ikke forfølges av påtalemyndigheten, men skal overføres til barnevernet.

Barnevernloven gjelder for alle barn under 18 år, jfr. bvl. § 1-3. Det er imidlertid lite praktisk at tvangstiltak etter bvl. § 4-24 iverksettes mot barn under 12 år⁹⁴. Ellers i barnevernloven har alderen kun betydning i forbindelse med barnets partsrettigheter, jfr. bvl. § 6-3. Aldersgrensene det her vises til, har dog ingen betydning for barnets partsrettigheter etter bvl. § 4-24, jfr. § 6-3 annet ledd 3. pkt., hvor det fremgår at i saker «som gjelder tiltak for barn med atferdsvansker [...], skal barnet alltid regnes som part.» *Barnevernrettslig* vil oppgaven således være avgrenset til å gjelde barn mellom 12 og 18 år.

5.3 Hvorfor skille mellom barn og voksne?

Som nevnt over⁹⁵ kan ingen som var under 15 år på handlingstidspunktet straffes, jfr. strl. § 46. Bakgrunnen for dette er at det kreves «et visst minimum av modenhet ... hos lovbryteren»⁹⁶ for at han skal kunne være strafferettslig ansvarlig. Av retts tekniske hensyn og for å unngå vilkårlighet er det bestemt at den strafferettslige lavalder er 15 år. Dersom barn under den strafferettslige lavalder gjør ellers straffbare handlinger vil det være barnevernets oppgave å følge opp barnet på den måten de mener er nødvendig i den enkelte sak.

Barn over den kriminelle lavalder har også andre behov enn voksne. Departementet uttaler at: «De negative virkningene av fengselsstraff er velkjente og vil i større grad gjøre seg gjeldende overfor barn.»⁹⁷ Barn skal bare idømmes fengselsstraff i «særskilte tilfelle», jfr. strl. § 18.

---

⁹⁴ Lindboe (2012) s. 136

⁹⁵ Pkt. 4.4 «Tilregnelighet»

⁹⁶ NOU 1983:57 s. 117

⁹⁷ Prop. 135 L (2010-2011) s. 100

5.4 Verge og foreldres rolle

På grunn av at barnet ikke er myndig før det fyller 18 år, jfr. vergemålsloven § 2 fjerde ledd, er det nødvendig å sikre barnet tilstrekkelig bistand i forbindelse med straffesaker. Dersom en person under 18 år er siktet i en straffesak, «har også hans verge partsrettigheter», jfr. strpl. § 83. Som hovedregel har vergen og barnet partsrettigheter sammen. Valg av forsvarer er det imidlertid vergen alene som avgjør, jfr. strpl. § 94 annet ledd. I andre saker kan det oppstå uenighet mellom vergen og barnet. For eksempel ved avgjørelsen av om man skal anke en avgjørelse fra retten eller om man skal samtykke til en tilståelsesdom⁹⁸.

Hvor det er krav om samtykke er det krav om at både siktede og vergen samtykker⁹⁹. Dersom det derimot kreves en aktiv handling, som for eksempel ved anke, vil den aktive handlingen, anken, gå foran den passive godtakelsen av dommen¹⁰⁰.

For mindreårige er det normalt foreldrene som er verger, jfr. vergemålsloven § 16, jfr. barneloven kapittel 5. Dersom barnet er uten «fungerende verge», skal fylkesmannen oppnevne verge, jfr. vergemålsloven § 16 2. pkt. For å sikre at det siktede barnet ikke skal stå uten verge i en eventuell straffesak skal fylkesmannen også oppnevne verge både dersom den vanlige vergen ikke *vil* «vareta siktedes tarv» i saken og dersom han ikke *kan*, jfr. strpl. § 83 2. pkt.

5.5 Barnets beste i strafferetten

BK art. 3 innledes slik:

«Ved alle handlinger som berører barn ... skal barnets beste være et grunnleggende hensyn» (min understreking).

---

⁹⁸ Strpl. § 248

⁹⁹ Rt. 1963 s. 817

¹⁰⁰ Hov (2009) s. 624 og Bjerke (2011) s. 366

Dette innebærer at barnets beste også skal vurderes ved både straffeutmåling og ved bruk av tvangsmidler når lovbrøyteren er mindreårig¹⁰¹. Spørsmålet er om det er nok at «barnets beste» vurderes. Hvilken vekt skal man tillegge «barnets beste» ved avgjørelsen av straffesaker og ved bruk av tvangsmidler?

Høyesterett uttalte i Rt. 2010 s. 1313 angående bruken av samfunnsstraff overfor barn:

«Der domfelte var under 18 år på gjerningstiden forskyves altså tyngdepunktet i avveiningen mellom de individualpreventive og de allmennpreventive hensyn: Det som i det lange løp alt i alt best tjener barnets interesser trer i forgrunnen, og kan bare settes til side så langt det foreligger særlig tungtveiende allmennpreventive hensyn som ikke i tilfredsstillende grad også ivaretas ved en dom på samfunnsstraff. Jo yngre barnet er, desto mer må det til».

Barnets beste vil altså ha stor vekt ved vurderingen av om det skal idømmes ubetinget fengsel. Dette samsvarer med forarbeidene til strl. § 18, hvor det fremgår at vurderingen av om ubetinget fengsel er «særlig påkrevd ... må vurderes i forhold til lovbruddets art og forholdene ellers»¹⁰².

6 Pågripelse og Varetekt

Pågripelse innebærer enten at en person pålegges å møte opp for påtalemyndigheten eller at vedkommende bringes inn med makt¹⁰³. Her behandles kun pågripelse hvor personer bringes inn ved makt. «Metoden innebærer at personen blir brakt til en politistasjon, og der eventuelt satt i politiarrest»¹⁰⁴. Pågripelse er et kortvarig tiltak. Ønsker politiet å holde på den pågrepne må han fremstilles for varetekt, jfr. strpl. § 183.

---

¹⁰¹ Haugli (2012) s. 67

¹⁰² Prop. 135 L (2010-2011) s. 162

¹⁰³ Hov (2009) s. 462

¹⁰⁴ NOU 2004:6 s. 122

6.1 Adgangen til å pågripe

Vilkårene for å pågripe en person som er mistenkt for en straffbar handling følger av strpl. §§ 171 flg. For barn gjelder et tilleggsvilkår om at de ikke «bør ... pågripes hvis det ikke er særlig påkrevd», jfr. strpl. § 174. Pågripelse må avgrenses mot innbringelse. Både pågripelse og innbringelse kan medføre at barnet blir satt i politiarrest. Forskjellen mellom pågripelse og innbringelse refererer seg til formålet. «Innbringelse er i utgangspunktet et avvergende tiltak»¹⁰⁵. Pågripelse «anvendes for å lette etterforskningen av straffbare handlinger»¹⁰⁶.

6.1.1 Politiarrest

I 2010 ble ca. 1600 barn satt i politiarrest¹⁰⁷. Dette tallet omfatter både barn som er brakt inn til politistasjonen etter politilovens bestemmelser og de som er pågrepet etter straffeprosesslovens bestemmelser.

I Prop. 135 L (2010-2011) uttalte departementet at «politiarrest for barn må begrenses til et absolutt minimum»¹⁰⁸. Departementet viste til at «barn kan ha en annen tidsoppfatning enn voksne, og at et slikt opphold kan være skremmende, om ikke traumatiserende»¹⁰⁹. Dette er fulgt opp i politiarrestforskriften § 3-1 2. pkt., hvor det heter at «[e]r den innsatte under 18 år skal overføringen [til fengsel] skje snarest mulig og senest dagen etter pågripelsen».

6.1.2 Innbringelse

Adgangen til innbringelse følger av politil. § 8. Innbringelse er ikke et straffeprosessuelt tvangsmiddel og innebærer heller ikke at vedkommende siktes, jfr. strpl. § 82. Det er ingen nedre aldersgrense for hvem som kan innbringes. Det følger av politil. § 8 annet ledd at ingen skal holdes tilbake lenger enn nødvendig og ikke ut over 4 timer. Innbringelse vil i

---

¹⁰⁵ l.c.

¹⁰⁶ l.c.

¹⁰⁷ Prop. 135 L (2010-2011) s. 17

¹⁰⁸ *ibid.* s. 52

¹⁰⁹ l.c.

mange tilfeller føre til at barnet settes i politiarrest i påvente av at omsorgspersoner eller barnevernet overtar ansvaret¹¹⁰.

Politiarrest, uavhengig av hvor lenge man blir sittende, kan føles som et stort inngrep overfor et barn. Av BK art. 3 følger det at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barnet. Dette gjelder også ved innbringelse og ved at barnet settes i politiarrest. Etter dette må man i hvert enkelt tilfelle vurdere om innbringelse vil være til det enkelte barnets beste.

6.1.3 Formelle vilkår for pågripelse

Det er som hovedregel påtalemyndigheten som har kompetanse til å beslutte pågripelse, jfr. strpl. § 175. Etter strpl. § 175 kan også retten beslutte pågripelse i visse tilfeller. Dersom «det er fare ved opphold, kan politimann foreta pågripelse» og dersom «den mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor» kan pågripelse foretas av enhver, uten beslutning av påtalemyndigheten eller retten, jfr. strpl. §176. Påtalemyndigheten må i et hvert tilfelle snarest mulig ta stilling til spørsmålet om opprettholdelse av pågripelsen, jfr. strpl. § 179.

Av strpl. § 174 følger det at «[p]ersoner under 18 år bør ikke pågripes hvis det ikke er særlig påkrevd». Dette styrker vilkåret i strpl. § 170a om at «[e]t tvangsmiddel kan brukes bare når det er tilstrekkelig grunn til det».

6.1.4 Materielle vilkår for pågripelse

For at en person skal kunne pågripes må det foreligge «skjellig grunn» til mistanke om at vedkommende har begått en eller flere handlinger som «etter loven kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder», jfr. strpl. § 171. «Med *skjellig grunn* menes god eller rimelig grunn»¹¹¹. Høyesterett har i Rt. 1993 s. 1302 uttalt at lagmannsrettens lovtolking var

---

¹¹⁰ *ibid.* s. 17

¹¹¹ Bjerke (2011) s. 619

riktig da den la til grunn «at det skal være mer sannsynlig at siktede har begått den straffbare handling saken gjelder enn at han ikke har det.» Holdepunktene som foreligger, må være objektive¹¹².

Mistanken må kunne knyttes til en straffbar handling, altså må mistankekravet være oppfylt i forhold til «samtlige straffbarhetsvilkår», jfr. Rt. 2004 s. 887. Dette innebærer at personer under 15 år ikke kan pågripes, jfr. strl. § 46.

At handlingen må kunne «medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder» innebærer at det er den øvre strafferammen i straffebudet som er avgjørende¹¹³.

For at pågrepelse skal kunne besluttes må minst ett av de fire materielle tilleggsvilkårene i strpl. § 171 være oppfylt. Det må enten foreligge *unndragelsesfare*, *bevisforspillelsesfare*, *gjentakelsesfare* eller en *anmodning om fengsling*. Det stilles etter ordlyden i de forskjellige alternativene ulike krav til hvilken sannsynlighetsgrad som kreves for at farene skal realiseres.

Dersom vilkårene i strpl. § 171 ikke er oppfylt, kan man ved «tilståelse eller andre forhold som i særlig grad styrker mistanken», likevel pågripe dersom vilkårene i strpl. § 172 a) eller b) er oppfylt. Det kan også besluttes pågrepelse dersom en gjerningsmann «treffes på fersk gjerning og ikke avstår fra den straffbare virksomhet», jfr. strpl. § 173 første ledd. Etter strpl. § 173 annet ledd kan pågrepelse også skje overfor «mistenkte som ikke vites å ha fast bopel i riket, når det er grunn til å frykte» fluktfare.

---

¹¹² l.c.

¹¹³ *ibid.* s. 620

6.2 Adgangen til å varetektsfengsle

6.2.1 Formelle vilkår for varetektsfengsling

Ønsker påtalemyndigheten å beholde den pågripne, må den fremstille ham for retten senest den tredje dagen etter pågripelsen, jfr. strpl. § 183 første ledd. Ved lov 20. januar 2012 nr. 6 ble det innført en kortere frist for fremstilling av barn. For «å korte ned den tiden barnet tilbringer på ventecelle før rettslig prøving foretas, samt å signalisere at saker som involverer mindreårige skal prioriteres av påtalemyndigheten og domstolen»¹¹⁴, er det fastsatt at fremstilling for varetekt skal skje snarest mulig og senest dagen etter pågripelsen, jfr. strpl. § 183 annet ledd. «Ender fristen på en helgedag eller dag som etter lovgivningen er likestilt med helgedag, forlenges fristen med én dag», jfr. strpl. § 183 annet ledd 2. pkt. Videre skal barneverntjenesten varsles om fengslingen når siktede er under 18 år, jfr. strpl. § 183 tredje ledd. Dette supplerer varslingsplikten politiet har under etterforskning etter strpl. § 232a.

6.2.2 Materielle vilkår for varetektsfengsling

Varetektsfengsling kan besluttes dersom vilkårene i strpl. §§ 171, 172 og 173 annet ledd er oppfylt, jfr. strpl. 184 annet ledd. For redegjørelsen av de generelle materielle vilkår for varetektsfengsling viser jeg til pkt. 6.1.4 ovenfor. De spesielle problemstillinger som reises ved varetektsfengsling av barn behandles nedenfor i pkt. 6.3.

6.3 Adgangen til å varetektsfengsle barn

Strpl. § 184 annet ledd 2. pkt. lyder:

«Personer under 18 år skal ikke fengsles hvis det ikke er tvingende nødvendig».

Tvingende nødvendig «innebærer et absolutt krav om at det ikke finnes noe annet alternativ til varetektsfengslingen»¹¹⁵. Formålet med lovendringen i 2012 var «å tydeliggjøre at terskelen for å varetektsfengsle barn skal være høy» og å unngå at barn utsettes for et så inn-

---

¹¹⁴ Prop. 135 L (2010-2011) s. 169-170.

¹¹⁵ *ibid.* s. 171

gripende tvangsmiddel som varetektsfengsling innebærer¹¹⁶. Det samme fremgår av påtaleinstruksen § 9-2, her med det tillegg at «for personer under 16 år bør det i stedet for fengsling forsøkes andre tiltak». Dette betyr imidlertid ikke at det ikke er adgang til å forsøke andre tiltak også for personer mellom 16 og 18 år.

Det fremgår av strpl. § 170a at et tvangsmiddel aldri skal innebære et uforholdsmessig inngrep, og at det må være tilstrekkelig grunn til å benytte det aktuelle tvangsmiddelet. Videre fremgår det av strpl. § 184 at dersom formålet med varetektsfengslingen kan oppnås ved andre tiltak etter strpl. § 188, skal disse benyttes. Særlig aktuelt overfor barn vil være plassering i institusjon.

Varetektsfengslingens varighet er regulert i strpl. § 185. I saker hvor siktede er under 18 år skal fengslingen ikke vare lenger enn nødvendig og den kan ikke overstige to uker, jfr. strpl. § 185 annet ledd. Fengslingen kan forlenges med inntil to uker av gangen, jfr. strpl. § 185 annet ledd 2. pkt. Den korte fristen ble vedtatt for å sikre at politiet og påtalemyndigheten prioriterer saker angående barn og sørger for at barn ikke blir sittende unødig lenge i varetekt¹¹⁷. Det ble ved lovendringen vurdert å innføre en absolutt tidsgrense for hvor lenge et barn totalt kunne holdes varetektsfengslet. Dette ble imidlertid av departementet ansett uhensiktsmessig. Man fryktet at dette ville «oppfattes som en legitimering av fengsling i lengre perioder enn det som benyttes i dag»¹¹⁸.

6.3.1 Gjennomføringen av varetektsfengslingen

At opphold i varetekt kan være svært vanskelig for barn er ikke tvilsomt. For å bøte på dette er det innført særregler i forbindelse med gjennomføringen av varetektsfengslingen.

---

¹¹⁶ l.c.

¹¹⁷ *ibid.* s. 62

¹¹⁸ l.c.

For personer under 18 år kan ikke fullstendig isolasjon besluttes, jfr. strpl. § 186a første ledd 2. pkt. Ved fullstendig isolasjon er den varetektsfengslede utelukket «fra felleskap med de andre innsatte», jfr. strpl. § 186a¹¹⁹. Det kan fortsatt besluttes delvis isolasjon overfor barn, jfr. strpl. § 186. Ved delvis isolasjon får den varetektsfengslede ikke ha kontakt «med bestemte andre innsatte».

Videre er det forsøkt å bøte på barnets kontaktbehov med familien ved bestemmelsen i strpl. § 186 annet ledd 3. pkt., om at barnet skal «kunne motta besøk av, eller sende eller motta brev fra, nær familie, med mindre det foreligger særlige omstendigheter». Unntaket om «særlige omstendigheter» skal tolkes snevert¹²⁰. Dette kan komme til anvendelse i for eksempel saker om æresrelatert vold og drap eller saker der familiemedlemmer er mistenkt for å ha begått straffbare handlinger sammen¹²¹.

Det er også vedtatt¹²² et nytt fjerde pkt. i strpl. § 186 annet ledd med henvisning til nytt åttende ledd i strgfl. § 31. Barnets familie skal kunne ta «opphold i nær tilknytning til fengselet», og kan få utgifter i forbindelse med dette dekket. Disse endringene av strpl. § 186 og strgfl. § 31 er imidlertid ikke trådt i kraft.

6.3.2 Særlig om barnekonvensjonens betydning for adgangen til å varetektsfengsle barn

Barnekonvensjonen ble inkorporert i norsk lov i 2003, jfr. mnskrl. § 2. Ved motstrid skal konvensjonen gå foran bestemmelser i annen norsk lovgivning, jfr. mnskrl. § 3. Bakgrunnen for å inkorporere konvensjonen var i første rekke å styrke konvensjonens stilling både

---

¹¹⁹ Jeg antar at det er en forglemmelse fra departementets side at passusen i strpl. § 186a annet ledd 3. pkt., om at siktede må være fylt 18 år for at isolasjonsfristen skal kunne forlenges med inntil 4 uker av gangen, ikke er tatt ut av loven i forbindelse med endringen av første ledd. Slik den står i dag har den ikke lenger noen virkning, da fullstendig isolasjon er utelukket etter første ledd.

¹²⁰ Prop. 135 L (2010-2011) s. 64

¹²¹ l.c.

¹²² Lov av 20. januar 2012 nr. 6

nasjonalt og internasjonalt og å sørge for at Norge «ytterligere [kunne] forbedre etterlevelsen av konvensjonen i praksis»¹²³.

Flere prinsipper i barnekonvensjonen har fått en mer fremtredende rolle i norsk straffeprosess etter 2003, herunder prinsippet om barnets beste, jfr. BK art. 3. Imidlertid ble BK art. 3 og barnets beste allerede i 1993 benyttet av Høyesterett som et tolkningsmoment i vurderingen av om man skulle varetektsfengsle, jfr. Rt. 1993 s. 1591. I kjennelsen uttales imidlertid «at myndighetene ikke er avskåret fra å legge vekt på andre momenter enn hensynet til barnets beste», på s. 1594.

Barnets beste skal være et «grunnleggende hensyn ved *alle handlinger som berører barnet*» (min kursivering), jfr. BK art. 3. Fornes uttaler, under henvisning til Rt. 1993 s. 1591:

«Man kan altså komme til et annet resultat enn det som er antatt å være barnets beste når det foreligger andre tungtveiende hensyn. Resultatet vil bero på en konkret vurdering av de ulike hensyn som gjør seg gjeldende. Ordlyden i artikkel 3 nr.1 taler imidlertid for at hensynet til barnets beste har stor vekt, og at hensyn som går foran dette må være tungtveiende».¹²⁴

Det fremgår av BK art. 37 b) 2. pkt. at fengsling skal være «en siste utvei». Videre skal fengsling benyttes «for et kortest mulig tidsrom». Det følger av strpl. § 184 annet ledd 2. pkt. at barn ikke skal fengsles med mindre det er «tvingende nødvendig». Av strpl. § 185 fremgår det at «fristen [for fengslingen] skal være så kort som mulig». Etter lovendringene ved lov 20. januar 2012 nr. 6 som endret blant annet de ovennevnte bestemmelsene i straffeprosessloven, virker loven i større grad å tilfredsstillende krav som barnekonvensjonen stiller.

---

¹²³ Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) s. 24

¹²⁴ Fornes (2006) s. 92

BK art. 4 pålegger statene en plikt til å «treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative og andre tiltak for å gjennomføre de rettigheter som anerkjennes i» konvensjonen. Ressursforbeholdet inntatt i annet pkt. gjelder for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. BK art. 37 «hører imidlertid klart til de artiklene barnekonvensjonen som regnes som sivile og politiske rettigheter»¹²⁵ [sic]. Ressursforbeholdet kommer ikke til anvendelse, og statene er pålagt å treffe nødvendige tiltak for å sikre at barnets rettigheter i BK art. 37 oppfylles. Konvensjonen forutsetter med andre ord at det faktisk finnes alternative tiltak til varetektsfengsling.

Det følger av strpl. § 188, jfr. § 184 annet ledd 1. pkt. at retten skal vurdere om formålene med varetektsfengslingen kan oppnås ved å plassere barnet i institusjon. Rettens mulighet er imidlertid begrenset av at «institusjonen eller kommunen samtykker», jfr. strpl. § 188 annet ledd 2. pkt. I mange tilfeller har institusjonen ikke mulighet til å ta vare på barn som begår så alvorlig kriminalitet at varetektsfengsling er aktuelt. Dette kan være på grunn av manglende kompetanse og ressurser til å håndtere de utfordringer dette medfører. På dette punkt kan det stilles spørsmålsteget ved om Norge oppfyller sine forpliktelser vedrørende alternative tiltak til varetektsfengsling.

Det følger av BK art. 37 c) at barn i hovedsak ikke skal fengsles sammen med voksne og at barnet skal ha rett til å opprettholde kontakt med sin familie. Da det kun er tilrettelagte fengselsplasser i deler av landet, kan man også stille spørsmål ved om Norge i tilstrekkelig grad oppfyller sine forpliktelser etter barnekonvensjonen på dette området.

I Norge er det opprettet fire plasser for ungdom på en egen avdeling i Bjørgvin fengsel. På grunn av kravet til familiekontakt oppfylles konvensjonsforpliktelsene som følge av dette hovedsakelig overfor barn i Bergensområdet. For barn andre steder i landet, hvor det ikke er opprettet egne ungdomsavdelinger, vil ikke konvensjonens krav tilfredsstilles i samme grad. Dersom det er «tvingende nødvendig» å varetektsfengsle et barn og ingen institusjo-

---

¹²⁵ *ibid.* s. 99

ner i området samtykker til plasseringen, har man to valg: Enten kan man varetektsfengsle barnet på samme avdeling som voksne, eller man kan overføre barnet til ungdomsenheten ved Bjørgvin fengsel. Det førstnevnte alternativet vil kunne bryte med adskillelsesvilkåret i BK art. 37 c). Det siste alternativet vil kunne bryte med kontaktvilkåret i BK art. 37 c).

6.4 Rettspraksis

I Rt. 2012 s. 274 var en 17 år gammel gutt varetektsfengslet grunnet gjentakelsesfare, og fengslingen ble opprettholdt av Høyesterett. Spørsmålet i saken var om lagmannsretten hadde tolket vilkåret «tvingende nødvendig» riktig, og videre om forståelse var uforenlig med barnekonvensjonen.

Høyesterett uttalte at «formålet med bestemmelsen ... har vært å tydeliggjøre at terskelen for å varetektsfengsle et barn skal være høy»¹²⁶. «[B]egrepet ‘tvingende nødvendig’ innebærer et absolutt krav om at det ikke finnes noe alternativ til varetektsfengsling»¹²⁷. Lagmannsretten la til grunn at «de fengslingssurrogater siktede har vært villig til å underlegge seg, [ikke var] tilstrekkelig. Det [ble derfor ansett] som tvingende nødvendig å holde siktede varetektsfengslet frem til hovedforhandlingen»¹²⁸.

Det ble videre vurdert om denne forståelsen av «tvingende nødvendig» var uforenlig med Norges forpliktelser etter BK art. 37 b) om at barn bare skal fengsles som en «siste utvei». Det ble vist til forarbeidene hvor det er uttalt at

«[o]rdlyden tilsier at pågrep og varetektsfengsling bare kan skje hvor andre alternative tiltak ikke kan benyttes. En slik forståelse ... er også lagt til grunn av Barnekomiteen»¹²⁹.

---

¹²⁶ Rt. 2012 s. 274 avs. 9

¹²⁷ l.c.

¹²⁸ *ibid.* avs. 11

¹²⁹ Prop. 135 L (2010-2011) s. 49

Høyesterett viste til at

«plassering av siktede utenfor fengselsinstitusjon har vært vedvarende forsøkt, og at slik plassering først er tilgjengelig [den dagen fengslingen opphører]. I lys av dette finner ankeutvalget at lagmannsretten har anvendt loven riktig når den har bygget på at varetektsfengsling av den mindreårige da fremstår som ‘en siste utvei’»¹³⁰.

Videre var det anført at fengslingen ville innebære et brudd på BK art. 37 c), om at barn som fengsles skal holdes adskilt fra voksne. Høyesterett uttalte om dette at «[b]estemmelsen inneholder imidlertid en reservasjon for ‘exceptional circumstances’ – altså for ekstraordinære forhold»¹³¹.

«Etter ankeutvalgets oppfatning tilsier både varigheten av frihetsberøvelsen og de forgjeves forsøk på alternativ plassering at forbeholdet i konvensjonen er oppfylt på dette punktet»¹³².

Lagmannsrettens forståelse av «tvingende nødvendig» ble etter dette ikke ansett å være i uoverensstemmelse med forpliktelsene etter barnekonvensjonen og anken ble dermed forkastet.

6.5 Vurdering

Høyesteretts tolkning av adskillelsesvilkåret i BK art. 37 c) har blitt kritisert av Fornes¹³³. Hun mener det ikke er rom for å tolke inn en slik reservasjon om «ekstraordinære forhold» i henhold til adskillelseskrevet. Derimot mener hun reservasjonen er forbeholdt vilkåret om familiekontakt i BK art. 37 c).

---

¹³⁰ Rt. 2012 s. 274 avs. 16

¹³¹ *ibid.* avs. 17

¹³² *ibid.* avs. 18

¹³³ Fornes (2013) s. 268

BK art. 37 c) lyder:

«Særlig skal ethvert barn som er berøvet sin frihet, holdes atskilt fra voksne, med mindre det motsatte anses å være det beste for barnet, og det skal ha rett til å opprettholde forbindelsen med sin familie gjennom brevveksling og besøk, unntatt under særlige omstendigheter».

Etter en naturlig språklig forståelse kommer adskillelsesbestemmelsen til anvendelse, «*med mindre det motsatte anses å være det beste for barnet*». Familiekontaktbestemmelsen kommer derimot til anvendelse, «*unntatt under særlige omstendigheter*». I tillegg må det påpekes at Barnekomiteen selv forstår «barnets beste-reservasjonen» som det eneste unntak fra adskillelsesvilkåret. Komiteen uttaler:

«[T]he permitted exception to the separation of children from adults ..., ‘unless it is considered in the child’s best interests not to do so’, should be interpreted narrowly»¹³⁴.

Om vilkåret til familiekontakt uttaler Barnekomiteen at barn som er berøvet friheten har rett til å opprettholde kontakten med sin familie blant annet ved besøk¹³⁵. Det uttales videre at:

«[E]xceptional circumstances that may limit this contact should be clearly described in the law and not be left to the discretion of the competent authorities.»¹³⁶

---

¹³⁴ General comment no. 10 avs. 85

¹³⁵ *ibid.* avs. 87

¹³⁶ *l.c.*

Barnekomiteen uttaler seg altså kun om «exceptional circumstances» i forhold til familiekontaktkravet. Dette stadfester at det kun finnes *ett* unntak fra adskillelseskravet. Høyesteretts tolkning av BK art. 37 c) i Rt. 2012 s. 274 synes på bakgrunn av det ovennevnte etter min mening å være i strid med den forståelse Barnekomiteen har lagt til grunn.

For at Norge skal ha muligheten til å oppfylle sine forpliktelser etter barnekonvensjonen er vi avhengig av at det foreligger alternative plasseringsmuligheter for barn i de sakene hvor varetektsfengsling er «tvingende nødvendig». Så lenge det ikke finnes alternative plasseringer hvor barnet kan holdes atskilt fra voksne, kan man etter BK art. 37 c) ikke varetektsfengsle barn med mindre det er til barnets beste. Alternative plasseringsmuligheter innebærer ikke at det må opprettes egne fengsler. Barnekomiteen uttaler følgende:

«States parties should establish separate facilities for children deprived of their liberty, which include distinct, child-centred staff, personnel, policies and practices»¹³⁷.

Egne avdelinger i fengselet for barn vil være tilstrekkelig til å oppfylle konvensjonens krav.¹³⁸

Det kan etter dette stilles spørsmål ved om Norge har oppfylt sine forpliktelser etter BK art. 37, jfr. art. 4 til å sikre at det finnes alternative tiltak til at barn varetektsfengsles sammen med voksne. Fornes synes å frykte at dersom det opprettes for mange plasser spesielt tilrettelagt for barn, kan dette medføre økt fare for at barn varetektsfengsles unødige for å fylle opp de plassene som finnes, såkalt «net-widening»¹³⁹. Denne faren

---

¹³⁷ General comment no. 10 avs. 85

¹³⁸ Fornes (2013) s. 271

¹³⁹ l.c.

ble påpekt også av departementet ved vurderingen av om det skulle opprettes seks ungdomsenheter over hele landet med totalt 36 tilrettelagte plasser¹⁴⁰.

For at faren for «net-widening» skal realiseres må det fortsatt være «tvingende nødvendig» å varetektsfengsle barnet, jfr. strpl § 184 annet ledd 2. pkt. Vilkåret må også sees i sammenheng med forpliktelsene i BK art. 37 b) om at fengsling bare skal benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom. Disse forpliktelsene må domstolene likevel ivareta ved vurderingen av om et barn skal varetektsfengsles¹⁴¹.

Etter min mening er faren for «net-widening» ikke knyttet til at de tilrettelagte plassene fylles opp. I seg selv er det ikke negativt at de barna som varetektsfengsles får sitte fengslet på en tilrettelagt fengselscelle. Faren vil derimot være knyttet til at vilkårene for varetektsfengsling ikke overholdes. Dersom et økt antall fengselsplasser fører til at påtalemyndighet og domstol ikke vurderer alternativer til fengsling vil det være en skummel utvikling. Imidlertid mener jeg at vilkårene for å varetektsfengsle barn, både etter straffeprosessloven og barnekonvensjonen, er så strenge at faren for «net-widening» trolig ikke vil realiseres selv om det opprettes flere fengselsplasser.

7 Overføring til konfliktråd

Påtalemyndigheten kan overføre en sak til megling i konfliktrådet, jfr. strpl. § 71a. Dette forutsetter at straffeskyld anses bevist. Saker hvor gjerningspersonen er under 15 år kan derfor ikke overføres til konfliktrådsbehandling, jfr. strl. § 46. Videre må både fornærmede og siktede samtykke til at saken overføres, jfr. strpl. § 71a¹⁴².

---

¹⁴⁰ Prop. 135 L (2010-2011) s. 144

¹⁴¹ Fornes (2013) s. 274

¹⁴² Samtykke må i saker som angår barn også gis av vergen, jfr. konfrådl. § 12

Overføring til konfliktråd er ansett å være «særlig egnet for unge lovbytere»¹⁴³. Slik behandling har vist seg godt egnet til å forebygge at unge lovbytere begår nye straffbare forhold¹⁴⁴. På dette området ser man at de individualpreventive virkninger gjør seg særlig gjeldende.

For at påtalemyndigheten skal kunne overføre en sak til konfliktråd, må den egne «seg for det», jfr. strpl. § 71a. Konfliktrådsbehandling er egnet i en straffesak «hvor individualpreventive hensyn taler for slik behandling, og ikke sterke allmennpreventive hensyn taler mot»¹⁴⁵. Som eksempler på saker som egner seg for konfliktrådsbehandling nevner Riksadvokaten vinningsforbrytelser som naskeri, tyveri, skadeverk og enkelte legemsfornærmelser¹⁴⁶. I rundskrivet tar Riksadvokaten også opp forholdet til bestemmelsene i strl. § 18 og strl. 2005 § 33 om at barn bare kan idømmes fengsel når det er «særlig påkrevd». Han uttaler at «[I]likevel bør saker om handlinger som ville ført til fengselsstraff (eller samfunnsstraff) for voksne lovbytere, normalt ikke avgjøres ved overføring til konfliktråd»¹⁴⁷. I alvorlige saker, som legemsbeskadigelse eller vold mot offentlig tjenestemann bør påtalemyndigheten heller føre saken for retten «med krav om betinget dom eller samfunnsstraff (hvis ikke forholdet er så alvorlig at fengselsstraff bør anvendes til tross for at lovbyteren er under 18 år).»¹⁴⁸

Konfliktrådsbehandling innebærer at partene i saken møtes sammen med en nøytral megler. Det er partene selv som skal komme frem til en avtale, megleren er kun en hjelper¹⁴⁹. Avtalen skal settes opp skriftlig og må godkjennes av vergen dersom en av partene er mindre-

---

¹⁴³ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 253

¹⁴⁴ Prop. 135 L (2010-2011) s. 20

¹⁴⁵ Riksadvokatens rundskriv (4/2008) s. 2

¹⁴⁶ *ibid.* s. 3

¹⁴⁷ *ibid.* s. 4

¹⁴⁸ *l.c.*

¹⁴⁹ NOU 2008:4 s. 84

årig, jfr. konfrådl. § 13. Påtalemyndigheten skal varsles både om at avtalen er inngått og om den brytes underveis eller oppfylles, jfr. konfrådl. § 15.

Når saken er sendt til konfliktrådsbehandling kan ikke påtalemyndigheten overprøve avtalen som partene er kommet frem til. Dersom den siktede derimot «bryter avtalen vesentlig» kan påtalemyndigheten åpne ny strafforfølgning, jfr. konfrådl. § 16. Det kan stilles spørsmål ved om dette medfører gjentatt straffeforfølgning, og således er i strid med TP 7-4¹⁵⁰. Holmboe mener derimot ordningen står seg, fordi det er en «fortsatt behandling av den samme saken»¹⁵¹. Overføringen til konfliktrådet forutsetter at en avtale opprettes og gjennomføres. Saken kan ikke sees å være «endelig» avgjort før avtalen er gjennomført.

Ved vurderingen av om «siktede bryter avtalen vesentlig» må man «se hen til forholdet mellom den avtalte ytelsen og hva den siktede har ytt»¹⁵². Videre må det vurderes hva som er årsaken til at avtalen er brutt. Holmboe legger til grunn at dersom bruddet skyldes «giddesløshet» fra den siktedes side vil «det av pedagogiske grunner være viktig at man tar saken opp på ny selv om avviket ikke er så stort»¹⁵³.

Dersom påtalemyndigheten overfører saken til behandling i konfliktråd skal den ikke registreres i bøte- eller strafferegisteret, jfr. konfrådl. § 17. Dette forutsetter at avtalen er inngått og oppfylt¹⁵⁴.

8 Betinget fengsel

Etter strl. § 52 kan retten utsette fastsettingen eller fullbyrdelsen av straffen i en prøvetid. I Norge er det utsettelse av fullbyrdelsen av straffen som dominerer¹⁵⁵. Dette innebærer at

---

¹⁵⁰ Se pkt. 11.3 «Dobbeltstraff»

¹⁵¹ Holmboe (2009) s. 418

¹⁵² Holmboe (2002) s. 133

¹⁵³ l.c.

¹⁵⁴ Ot.prp. nr. 56 (1989-1990) s. 55

¹⁵⁵ Andenæs (2004) s. 478

det utmåles en straff, men at fullbyrdelsen utsettes. Det er opp til rettens skjønn å avgjøre om det skal idømmes en betinget dom. Det avgjørende er om betinget dom anses som en «rimelig og hensiktsmessig reaksjon i det konkrete tilfellet»¹⁵⁶. Domfeltes lave alder vil ofte tale for at det idømmes betinget dom for å «holde flest mulig unge borte fra fengslene»¹⁵⁷.

Utsatt fullbyrdelse kan bestemmes både for fengselsstraff og bøtestraff, jfr. strl. § 52 første ledd 2. pkt. Betinget fengsel er en mildere straffereaksjon enn samfunnsstraff og ubetinget fengsel. Den gir domstolen «en mulighet til å fastsette en individuelt tilpasset reaksjon rettet mot den enkeltes utfordringer i livet»¹⁵⁸. Straffen kan også gjøres delvis betinget, jfr. strl. § 52 annet og tredje ledd.

For at den betingete straffen skal utstå må den domfelte overholde de vilkår som er fastsatt direkte i og i medhold av strl. § 53. Dersom vilkårene brytes innen den fastsatte prøvetiden kan retten bestemme at straffen skal fullbyrdes, jfr. strl. § 54.

Dommen skal avsies i et rettsmøte, jfr. strpl. § 43. Siktete i saken har ingen plikt til å være til stede ved avsigelsen, men kan i stedet innkalles til forkynning på rettens kontor eller annet offentlig kontor¹⁵⁹ etter reglene i dl. § 159a tredje ledd. Det følger av dl. § 159a annet ledd at dersom domstolen beslutter at forkynnelsen skal skje samtidig med domsavsigelsen plikter domfelte å møte til rettsmøtet.

Når en betinget dom leses opp eller forkynnes for den domfelte «skal han gjøres kjent med hva det betyr at dommen er gjort betinget, hva vilkårene går ut på, og følgene av at de ikke

---

¹⁵⁶ Se Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 436 som er forarbeidene til den likelydende bestemmelsen i strl. 2005 § 34.

¹⁵⁷ Matningsdal (2003) s. 445

¹⁵⁸ Prop. 135 L (2010-2011) s. 21

¹⁵⁹ Matningsdal (2003) s. 491

blir overholdt», jfr. strl. § 54a. Dommeren kan gi en advarsel og formaning, dersom den domfeltes alder taler for det, jfr. annet ledd. Slik advarsel og formaning kan derimot ikke gis av den som forestår fremmøteforkynningen¹⁶⁰.

Etter min mening vil det være hensiktsmessig å innkalle domfelte barn til rettsmøtet hvor dommen avsies. På denne måten vil barnet måtte «stå til rette» for dommerne, og muligheten til å forstå alvoret i situasjonen øker ved dets tilstedeværelse. De individualpreventive hensyn taler også for en slik løsning da dette for barnet vil oppfattes mer følbart.

9 Samfunnsstraff

Samfunnsstraff kan idømmes etter strl. § 28a når:

- «a) det ellers ikke ville ha blitt idømt strengere straff enn fengsel i 1 år,
- b) hensynet til straffens formål ikke taler mot en reaksjon i frihet, og
- c) lovbrøteren samtykker og har bosted i Norge.»

Samfunnsstraff innebærer et mindre inngrep i friheten enn ubetinget fengsel. I motsetning til fengselsstraff som innebærer en fullstendig frihetsberøvelse, innebærer samfunnsstraff kun en viss frihetsinnskrenkelse¹⁶¹. Samfunnsstraff er likevel mer inngripende enn betinget fengsel.

For personer under 18 år kan vilkåret om at det ikke ellers «ville ha blitt idømt strengere straff enn fengsel i 1 år» fravikes, jfr. strl. § 28 annet ledd. Endringen ble foretatt ved lov 20. januar 2012 nr. 6 fordi «[e]n slik presisering vil sende et viktig signal til påtalemyndigheten og domstolen om at samfunnsstraff i større utstrekning bør brukes som straffereaksjon overfor barn»¹⁶². Samfunnsstraff anses som en «hensiktsmessig straffe-

---

¹⁶⁰ l.c.

¹⁶¹ Fornes (2012) s. 102

¹⁶² Prop. 135 L (2010-2011) s. 97

reaksjon overfor unge lovbryttere» og den «er egnet til å motvirke at unge lovbryttere begår nye lovbrudd»¹⁶³.

Om vilkåret om at «straffens formål ikke må tale [...] mot en reaksjon i frihet» uttaler Høyesterett at:

«[d]er domfelte var under 18 år på gjerningstiden forskyves altså tyngdepunktet i avveiningen mellom de individualpreventive og de allmennpreventive hensyn: Det som i det lange løp alt i alt best tjener barnets interesser trer i forgrunnen, og kan bare settes til side så langt det foreligger særlig tungtveiende allmennpreventive hensyn som ikke i tilfredsstillende grad også ivaretas ved en dom på samfunnsstraff»¹⁶⁴.

I Rt. 2012 s. 34 utdypes det nærmere hvilke hensyn som skal vektlegges:

«[I]kke bare er [det] hensynet til allmennprevensjonen i snever forstand som må tillegges vekt. Det må også vektlegges den betydning straffen må forutsettes å ha for den alminnelige etiske vurderingen av den aktuelle handling og for den alminnelige respekt for det aktuelle retts gode»¹⁶⁵.

Om samfunnsstraff skal anvendes overfor lovbryttere under 18 år må altså bero «på en konkret avveining hvor hensynet til barnet står sentralt»¹⁶⁶. Videre må det «tas i betraktning om bruk av samfunnsstraff i tilstrekkelig grad markerer alvoret ved krenkelsen den

---

¹⁶³ l.c.

¹⁶⁴ Rt. 2010 s. 1313 avs. 15

¹⁶⁵ Rt. 2012 s. 34 avs. 13

¹⁶⁶ Rt. 2013 s. 776 avs. 29

domfelte har gjort seg skyldig i, og innebærer tilstrekkelig avstandstaken fra domfeltes handlemåte»¹⁶⁷.

Individualpreventive hensyn taler klart for at barn idømmes samfunnsstraff i stedet for ubetinget fengselsstraff, også hvor det er begått svært alvorlige straffbare handlinger¹⁶⁸. Ved opplæring, arbeid og behandling vil samfunnsstraffens rehabiliterende og forbedrende virkning gjøre seg gjeldende og bidra til at den domfelte avholder seg fra å begå ny kriminalitet i fremtiden. Ikke på grunn frykten for gjentatt straffesanksjon, men fordi gjennomføringen av samfunnsstraffen har endret barnets holdninger og tankemåte.

Domfelte skal gjøres kjent med hva en dom på samfunnsstraff innebærer, hva som er virkningene av brudd på vilkårene og følgene «av at det begås en ny straffbar handling før utløpet av gjennomføringstiden», jfr. strl. § 28a sjette ledd. På samme måte som ved betinget dom vil det etter min mening ofte være hensiktsmessig innkalle den mindreårige lovbrøtteren til rettsmøtet hvor dommen avsies¹⁶⁹.

10 Ubetinget fengsel

10.1 Adgangen til å idømme barn ubetinget fengsel

«Den som var under 18 på handlingstidspunktet, kan bare idømmes ubetinget fengselsstraff når det er særlig påkrevd», jfr. strl. § 18. Sammenholdt med strl. § 46, om at den som er under 15 år på handlingstidspunktet ikke kan straffes, innebærer dette at personer mellom 15 og 18 år kun kan straffes med ubetinget fengsel dersom det er «særlig påkrevd».

I bestemmelsens forarbeider uttales det at om vilkåret er oppfylt «må vurderes i forhold til lovbruddets art og forholdene ellers»¹⁷⁰. Utgangspunktet er at man skal vurdere å iverksette

---

¹⁶⁷ l.c.

¹⁶⁸ Rt. 2011 s. 206 avs. 20

¹⁶⁹ Se kapittel 8 «Betinget fengsel»

¹⁷⁰ Prop. 135 L (2010-2011) s. 162

andre reaksjoner overfor lovbryteren før man idømmer ubetinget fengsel. I mange tilfeller vil andre reaksjoner være både aktuelt og tilfredsstillende.

For mange unge førstegangsbrytere vil fengsel ramme hardt. Det vil kunne gå utover skole og det sosiale liv. I tillegg vil man kunne bli «merket» i lokalsamfunnet som en «kriminell». Dette kan være vanskelig å takle for et barn og mange kan få problemer med å komme tilbake til det miljøet og lokalsamfunnet man tidligere var en del av.

Uavhengig av handlingens strafferamme skal det alltid vurderes om barnets beste tilsier at man skal idømme en alternativ straff. Også for barn under 18 år kan imidlertid allmennpreventive hensyn ha så stor vekt at det er nødvendig å idømme ubetinget fengsel. Departementet mener at «[h]ensynet til samfunnsvern gjør det nødvendig å ha en frihetsberøvende reaksjon tilgjengelig for barn som har begått svært alvorlig kriminalitet, og ... støtter utvalget i at fengsel vanskelig kan unngås for en liten gruppe»¹⁷¹. Departementet uttaler at tyngdepunktet forskyves i avveiningen mellom de individualpreventive og de allmennpreventive hensyn der domfelte er under 18 år på handlingstidspunktet¹⁷². Barnets beste i det lange løp skal tillegges større vekt enn allmennpreventive hensyn og kan kun settes til side hvor det foreligger «særlig tungtveiende allmennpreventive hensyn som ikke i tilfredsstillende grad ivaretas ved andre straffereaksjoner»¹⁷³.

Forvaring er etter strl. § 15 en av de alminnelige straffer. Forvaring kan idømmes ved alvorlige forbrytelser når vanlig fengselsstraff ikke anses tilstrekkelig til å verne samfunnet og det er begått eller er fare for gjentatt alvorlig forbrytelse, jfr. strl. § 39c. For at personer under 18 år skal kunne idømmes forvaring må det foreligge «helt ekstraordinære omstendigheter», jfr. strl. § 39c annet ledd. Det er uttalt i forarbeidene at «forvaring tilnærmet ald-

---

¹⁷¹ *ibid.* s. 100

¹⁷² *l.c.*

¹⁷³ *l.c.*

ri bør benyttes på lovbrytere som var mindreårige på handlingstidspunktet»¹⁷⁴. Forvaring innebærer at tidsrammen på fengselsstraffen er ubestemt og det er ikke tvilsomt at dette vil være særdeles belastende for en person under 18 år. Nettopp fordi det kan oppstå helt ekstraordinære tilfeller, mener departementet at muligheten til å idømme barn forvaring ikke kan utelukkes¹⁷⁵.

10.2 Gjennomføringen av fengselsstraffen

Gjennomføringen av en ubetinget fengselsstraff reguleres i norsk rett av straffegjennomføringsloven, jfr. lovens § 1. Den suppleres på enkelte områder av forvaltningsloven, jfr. strgjfl. § 7. Av fvl. § 11 fremgår det at forvaltningsorganene har en alminnelig veiledningsplikt innenfor sitt saksområde og at veiledningen skal gi partene «adgang til å vareta sitt tarv». Veiledningsplikten skjerpes i saker som angår frihetsberøvelse av barn, jfr. fvl. § 11 annet ledd hvor det fremgår at parten skal veiledes ut fra sitt behov.

Fristene for innkalling til soning fremgår av forskrift om fullbyrding av straff § 3. Det fremgår her at det normalt ikke skal gå mer enn 60 dager fra kriminalomsorgen mottok fullbyrdingsordre til fullbyrdingen påbegynnes. I Prop. 135 L (2010-2011) gikk departementet inn for å sette en maksimumsgrense for dette på 2 måneder i saker som gjelder barn. Dette er imidlertid ikke vedtatt.

I saker hvor barn er idømt ubetinget fengselsstraff skal det alltid, uavhengig av straffens lengde, vurderes å innsette barnet i fengsel med lavere sikkerhetsnivå eller i overgangsbo-lig, jfr. strgjfl. § 11 sjette ledd. Dette forsterker plikten kriminalomsorgen har til å vurdere alternativ soning, jfr. strgjfl. § 11 fjerde ledd. Bakgrunnen for bestemmelsen er blant annet at hensynet til barnets beste tilsier at barn ikke skal sone under mer restriktive forhold enn nødvendig¹⁷⁶.

---

¹⁷⁴ *ibid.* s. 104

¹⁷⁵ *l.c.*

¹⁷⁶ Prop. 135 L (2010-2011) s. 141

Når halve straffetiden er gjennomført skal kriminalomsorgen vurdere om den domfelte under 18 år kan overføres til gjennomføring av straffen utenfor fengsel, jfr. strgjfl. § 16 første ledd 2. pkt. Videre skal kriminalomsorgen etter strgjfl. § 16 annet ledd 2. pkt. alltid «vurdere om domfelte under 18 år oppfyller vilkårene for å gjennomføre straffen utenfor fengsel med elektronisk kontroll», uavhengig av straffens lengde og gjenstående soningstid, jfr. 3. pkt. Også dette er et virkemiddel for å hindre at personer under 18 år «soner under strengere regime enn det som er påkrevet»¹⁷⁷.

Det har lenge pågått en diskusjon om det skal opprettes egne enheter for barn i fengsel, slik BK art. 37 c) foreskriver. Foreløpig er det opprettet fire tilrettelagte plasser i tilknytning til Bjørgvin Fengsel. Det er planlagt at seks nye fengselsplasser for barn skal opprettes på Østlandet. Enhetene skal ta imot både varetektsfanger og domfelte¹⁷⁸.

For at barnet skal være sikret kontakt med sin familie, ble det i Prop. 135 L (2010-2011) blant annet foreslått en utvidet rett for familien til å få dekket sine utgifter i forbindelse med besøk av den mindreårige i fengselet. Det er vedtatt i strgjfl. § 31 nytt åttende ledd at kriminalomsorgen selv skal gi forskrift om økonomisk bidrag til innsattes familie¹⁷⁹. Bestemmelsen er imidlertid ikke trådt i kraft.

I dag kan barn på lik linje som voksne utelukkes fra fellesskapet i fengselet. Utelukkelse kan skje som et forebyggende tiltak, jfr. strgjfl. 37, eller som en disiplinærreaksjon etter strgjfl. §§ 39 og 40. Det er på dette området foreløpig ingen særregler for barn. Det sterkes-

---

¹⁷⁷ *ibid.* s. 142

¹⁷⁸ Se pkt. 6.5 «Vurdering» om faren for «net-widening» ved opprettelse av for mange tilrettelagte fengselsplasser. Også for å idømme barn ubetinget fengsel er det så strenge vilkår at det skal mye til at barn unødige straffes så hardt selv om det opprettes flere tilrettelagte plasser.

¹⁷⁹ Lov av 20. januar 2012 nr. 6

te vernet barnet har etter straffegjennomføringsloven i dag er at «[s]kadelige virkninger av fengslingen skal så vidt mulig forebygges», jfr. strgjfl. § 46 2. pkt.

Det er vedtatt endringer i straffegjennomføringsloven om barns stilling i utelukkelsessaker¹⁸⁰, men endringene er ikke trådt i kraft per dags dato. I ny strgjfl. § 37 heter det at utelukkelsen som forebyggende tiltak må være strengt nødvendig, og at mindre inngripende tiltak må være forgjeves forsøkt eller åpenbart utilstrekkelige. I tillegg er det vedtatt kortere frister for hvor lenge en person under 18 år kan holdes utelukket fra fellesskapet¹⁸¹.

I strgjfl. § 39 nytt annet punktum er det vedtatt at det ikke kan besluttes *umiddelbar* utelukkelse som disiplinærreaksjon fra fellesskapet som følge av brudd ved gjennomføringen av fengselsstraffen for personer under 18 år¹⁸². I § 40 er det vedtatt at enkelte av de ellers aktuelle reaksjonene ved brudd på fengselsstraffen ikke kan benyttes ovenfor barn¹⁸³.

10.3 Forholdet til barnekonvensjonen¹⁸⁴

Det følger av BK art. 3 at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barnet. Dette innebærer at ved domstolens vurdering av om ubetinget fengsel skal idømmes, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Høyesterett uttaler imidlertid at «[h]va som best tjener barnets interesse er imidlertid ikke det eneste, og heller ikke alltid det avgjørende hensyn»¹⁸⁵.

FNs Barnekomité uttaler om barnets beste i artikkel 3 at

«[t]he protection of the best interests of the child means, for instance that the traditional objectives of criminal justice, such as repression/retribution, must give way

---

¹⁸⁰ l.c.

¹⁸¹ l.c.

¹⁸² l.c.

¹⁸³ l.c.

¹⁸⁴ Se pkt. 2.2.4 «FNs konvensjonens om barnets rettigheter»

¹⁸⁵ Rt. 2010 s. 1313 avs. 13

to rehabilitation and restorative justice objectives in dealing with child offenders. This can be done in concert with attention to effective public safety»¹⁸⁶.

Den siste setningen gir rom for domstolene til å trekke inn også andre momenter ved straffutmålingen, som for eksempel allmennpreventive hensyn og samfunnets behov for beskyttelse.

Artikkel 37 i BK er også av betydning ved vurderingen av om et barn skal idømmes ubetinget fengselsstraff. For det første skal barn verken idømmes dødsstraff eller livsvarig fengsel, jfr. art. 37 a) 2. pkt. Ingen av disse straffeformene benyttes i Norge, og dette volder derfor ingen utfordringer¹⁸⁷. Videre skal barn ikke «utsettes for tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff», jfr. BK art. 37 a) 1. pkt. Ubetinget fengsel som anses å være en nødvendig reaksjon overfor et barn, vil ikke i seg selv bryte med BK art. 37 a) 1.pkt. Isolasjon i forbindelse med soning befinner seg derimot i grenseområdet¹⁸⁸. Spørsmålet er om isolasjon av barn kan anses som «umenneskelig behandling» i relasjon til BK art. 37 a) og EMK art. 3. Begrepet må tolkes strengere overfor barn enn for voksne¹⁸⁹, da en eventuell isolasjon vil virke mer inngripende overfor et barn. Dersom isolasjonen skulle vare tilstrekkelig lenge kan det nok tenkes at man nærmer seg grensen for «umenneskelig behandling».

Fengsling av barn «skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom», jfr. BK art. 37 b). I straffeloven er dette gjennomført ved vilkåret i § 18 om at det for å idømme et barn ubetinget fengsel skal være «særlig påkrevd» og ved prinsippet om straffnedsettelse i § 55.

---

¹⁸⁶ General comment no. 10 avs. 10

¹⁸⁷ Se dog under pkt. 10.1 «Adgangen til å idømme barn ubetinget fengsel» om forvaring.

¹⁸⁸ Larsen (2012) s. 150.

¹⁸⁹ Sml. Stang (2008) s. 127 og NOU 2008:15 s. 104 om utvidelse av torturbegrepet.

Barn som berøves friheten skal som hovedregel ikke fengsles sammen med voksne og det skal ha muligheten til å opprettholde kontakten med sin familie, jfr. BK art. 37 c)¹⁹⁰. Da Norge ratifiserte barnekonvensjonen ble det antatt at Norge måtte reservere seg mot bestemmelsen om adskillelse. Bakgrunnen for dette var at vi ikke hadde egne fengsler for barn. Dermed forelå ikke et reelt alternativ til fengsling for de barna som hadde begått alvorlige straffbare handlinger. Det ble imidlertid ikke ansett «politisk korrekt» å reservere seg mot en slik bestemmelse. Man valgte istedenfor en løsning hvor man anså det til alle barns beste å sone sammen med voksne¹⁹¹.

Som nevnt er det i dag opprettet én tilrettelagt avdeling hvor barn kan sone adskilt fra voksne. Ungdomsenheten, som er tilknyttet Bjørgvin fengsel, har en kapasitet på fire plasser. Enheten har nedslagsfelt over hele landet. Grunnet lange reiseavstander kan det imidlertid være vanskelig å oppfylle familiekontaktvilkåret i BK art. 37 c) dersom barnet sitter fengslet i Bergen.

Larsen uttaler at «[d]ersom retten kommer til at det ikke er til barnets beste å plasseres sammen med voksne, vil konsekvensen måtte være at barnet ikke settes i fengsel. Noe annet vil antagelig være konvensjonsstridig»¹⁹². Dette må etter min mening modereres noe dersom barnet fengsles i ungdomsenheten ved Bjørgvin fengsel og det legges til rette for familiebesøk¹⁹³.

10.4 Vurdering

Spørsmålet for domstolene i saker hvor barn har begått alvorlige straffbare handlinger er om det skal idømmes samfunnsstraff eller ubetinget fengsel. Vurderingstemaet er om «samfunnsstraff i tilstrekkelig grad markerer Alvoret ved krenkelsen den domfelte har gjort

---

¹⁹⁰ Se pkt. 6.5 «Vurdering»

¹⁹¹ Larsen (2012) s. 151.

¹⁹² I.c.

¹⁹³ Slik strgjfl. § 31 nytt åttende ledd foreskriver, jfr. Prop. 135 L (2010-2011) s. 180.

seg skyldig i, og innebærer tilstrekkelig avstandstaken fra domfeltes handlemåte»¹⁹⁴. Avgjørelsen må bero «på en konkret avveining hvor hensynet til barnet står sentralt, og mer sentralt jo yngre barnet er»¹⁹⁵. På den annen side slår «allmennpreventive hensyn inn med betydelig styrke» i saker hvor barn har begått alvorlige straffbare handlinger. «[D]et er viktig å markere overfor ungdomsmiljøene at slike handlinger ikke tas lett på»¹⁹⁶. Det er ikke bare allmennpreventive hensyn i «snever forstand som må tillegges vekt. Det må også vektlegges den betydning straffen må forutsettes å ha for den alminnelige etiske vurderingen av den aktuelle handling og for den alminnelige respekt for det aktuelle retts gode»¹⁹⁷.

Også hvor hensynet til allmennprevensjonen og alvorsmarkeringen ivaretas best ved ubetinget fengsel er det imidlertid rom for å idømme samfunnsstraff dersom domfeltes alder tilsier dette¹⁹⁸. Dette synes å gjenspeile den politiske målsettingen om at det er «berre i unntakstilfelle, der det er behov for å skjerme samfunnet, at det kan forsvarast å setje mind-reårige i fengsel»¹⁹⁹. At det er strenge vilkår for å idømme barn ubetinget fengsel medfører også at vi i stor grad overholder våre forpliktelser etter BK art. 37 b) om at fengsling bare skal benyttes som en siste utvei.

En utfordring Norge har i forhold til barnekonvensjonen er imidlertid forholdene under soning. Under gjennomføringen av fengselsstraffen skal barnet etter BK art. 37 c) holdes adskilt fra voksne. Ungdomsenheten ved Bjørgvin fengsel er opprettet blant annet for å tilfredsstille dette kravet. Slike plasser må være tilgjengelig for alle barn som fengsles. Først da vil denne forpliktelsen være oppfylt slik konvensjonen foreskriver.

---

¹⁹⁴ Rt. 2013 s. 776 avs. 29.

¹⁹⁵ I.c.

¹⁹⁶ Rt. 2013 s. 734 avs. 33

¹⁹⁷ Rt. 2012 s. 34 avs. 13

¹⁹⁸ Rt. 2013 s. 734 avs. 33 og 35

¹⁹⁹ St.meld. nr. 20 (2005-2006) s. 28

En annen utfordring Norge har i forhold til konvensjonsforpliktelsene er arbeidet med å utvikle alternative straffereaksjoner. Dette må sees i sammenheng med kravet om at fengsling skal være den siste utvei²⁰⁰ og forpliktelsen til å treffe alle egnede tiltak for å gjennomføre konvensjonsforpliktelsene²⁰¹.

Den nye ungdomsstraffen²⁰² vil kunne føre til at færre barn fengsles og at Norge dermed vil oppfylle sine konvensjonsforpliktelser i større grad.

11 Tvangsplassering etter bvl. § 4-24

Som et alternativ til, og i noen tilfeller i tillegg til, strafferettslige reaksjoner kan det fattes vedtak om tvangsplassering etter bvl. § 4-24. I løpet av 2012 var det registrert 362 vedtak om tvangsplasseringer etter bvl. § 4-24²⁰³. Det finnes imidlertid ikke tall på hvor mange av disse som var plassert etter vilkåret om at alvorlige atferdsvansker var utvist *ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet*²⁰⁴.

11.1 Innholdet i bvl. § 4-24

I bvl. § 4-24 er Fylkesnemnda gitt en mulighet til å tvangsplassere personer under 18 år som har utvist alvorlige atferdsvansker enten «ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet»²⁰⁵, «ved vedvarende misbruk av rusmidler» eller «på annen måte». Plasseringen kan være kortvarig, med varighet inntil 4 uker, jfr. bvl. § 4-24 første ledd. I særlige tilfeller, hvor det er behov for mer langvarig behandling, kan plasseringen vare i inntil 12 måneder, jfr. annet ledd. Tiden kan i begge tilfeller utvides ved nytt vedtak, jfr. første og annet ledd. Formålet

---

²⁰⁰ BK art. 37 b)

²⁰¹ BK art. 4

²⁰² Kapittel 12 «Ungdomsstraff – Veien videre»

²⁰³ Jfr. Bufetat sitt fagsystem «Oda» [Lien (2013)]

²⁰⁴ Lien (2013)

²⁰⁵ Heretter kalt «kriminalitetsalternativet».

med dette atferdstiltaket er utelukkende at barnet skal få omsorg og behandling. Straff eller samfunnets behov for beskyttelse kan ikke begrunne tvangsplassering etter bvl. § 4-24²⁰⁶.

«Alvorlig» kriminalitet vil i første rekke være «volds- eller sedelighetsforbrytelse av alvorlig karakter»²⁰⁷. Ved «gjentatt» kriminalitet er blant annet tenkt på de tilfelle hvor vedkommende har gjort seg skyldig i «serier av tyverier eller hærverk»²⁰⁸. Ved anvendelsen av kriminalitetsalternativet i bvl. § 4-24 må man «nærme seg strafferettens krav til bevis»²⁰⁹.

Barnet beste skal ved avgjørelsen tillegges avgjørende vekt, jfr. bvl. § 4-1. Det følger av bvl. § 4-25 at barneverntjenesten skal vurdere om det i stedet bør iverksettes mindre inngripende hjelpetiltak etter bvl. § 4-4. I tillegg fremgår det av bvl. § 4-24 fjerde ledd at vedtak bare kan iverksettes om den aktuelle «institusjonen faglig og materielt er i stand til å tilby barnet tilfredsstillende hjelp sett i forhold til formålet med plasseringen».

Det er ikke satt noen nedre aldersgrense for når vedtak etter denne bestemmelsen kan iverksettes. Departementet foreslo at det skulle være en nedre aldersgrense på 15 år²¹⁰, men dette ble ikke tatt til følge av Stortinget. Det er derimot lite praktisk at det vil treffes tvangsvedtak i saker hvor barnet er under 12 år²¹¹.

I og med at verken Fylkesnemnda eller barnevernet har egen etterforskningskompetanse, er de avhengige av den informasjonen de kan få av politiet og påtalemyndighet. Politiet har ingen *plikt* til å etterforske saker hvor barn er under 12 år. De har derimot mulighet til å foreta «så vel rettslig som utenrettslig etterforskning», jfr. strpl. § 224 tredje ledd. Selv om politiet ikke har en *plikt* til å etterforske saker hvor barn er under 12 år, må det påpekes at

---

²⁰⁶ Lindboe (2011) s. 74.

²⁰⁷ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 114.

²⁰⁸ l.c.

²⁰⁹ Ofstad (2009) s. 236

²¹⁰ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 114

²¹¹ Lindboe (2012) s. 136.

formålet med etterforskningen blant annet er «å tjene som forberedelse for barneverntjenestens behandling av spørsmålet om det skal settes i verk tiltak», jfr. strpl. § 226 første ledd e). Dette taler for at politiet bør etterforske saker også hvor gjerningspersonen er *under* 12 år og det er sannsynlig at barneverntjenesten har behov for opplysninger. Selv om det er antatt at tvangsplassering er lite praktisk i saker hvor barnet under 12 år, kan dette ikke utelukkes.

Strpl § 71b gir påtalemyndigheten hjemmel til å overføre saker til barnevernet hvor personer «som ikke er fylt 15 år, har begått en ellers straffbar handling». Dersom saken angår et barn «som har vist alvorlige atferdsvansker ... ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet», vil barnevernet kunne bringe saken inn for Fylkesnemnda, jfr. bvl. § 4-25 jfr. § 4-24. Det er i forarbeidene forutsatt at det er barneverntjenesten «på selvstendig grunnlag [som] skal avgjøre om og i tilfelle hvilke tiltak som skal iverksettes»²¹². Barnevernet har likevel en plikt til å «underrette påtalemyndigheten om hvorvidt den treffer vedtak i saken eller ikke», jfr. strpl. § 71b 2. pkt.

11.2 Avgjørelsesmyndighet og parter

Det er i utgangspunktet Fylkesnemnda som må fatte vedtak om at barnet skal tvangsplasseres etter bvl. § 4-24 etter reglene i bvl. kapittel 7, jfr. bvl. 4-25 annet ledd 1. pkt. Unntak gjelder for midlertidige vedtak, som også kan treffes av barnevernadministrasjonens leder og av påtalemyndigheten, jfr. bvl. § 4-25 annet ledd 2. pkt. Bvl. § 4-6 annet, fjerde og femte ledd får tilsvarende anvendelse. Et vilkår for akuttvedtak er etter bvl. § 4-6 annet ledd at barnet vil bli «vesentlig skadelidende» hvis vedtaket ikke treffes. Etter en naturlig språklig forståelse innebærer «vesentlig» at terskelen for å fatte akuttvedtak må være høy. For at barnevernsadministrasjonens leder eller påtalemyndigheten skal kunne treffe midlertidig vedtak etter bvl. § 4-25 må det altså foreligge en akutt krisesituasjon på grunn av alvorlige atferdsproblemer. Et midlertidig vedtak skal med «begjæring om tiltak ... sendes Fylkes-

---

²¹² Ot.prp. nr. 106 (2001-2002) s. 21

nemnda snarest, og senest ... innen to uker hvis det gjelder tiltak etter § 4-24», jfr. bvl. § 4-6 fjerde ledd.

I saker om tiltak overfor barn med atferdsvansker skal barnet selv alltid regnes som part, jfr. bvl. § 6-3 annet ledd 3. pkt. I tillegg vil foreldre med foreldreansvar være part i saken, selv om tvangsvedtaket primært er et inngrep overfor barnet²¹³. Barnevernet, som reiser saken, vil også være part i en sak om tvangsplassering etter bvl. § 4-24.

11.3 Dobbeltraff

En utfordring ved anvendelsen av kriminalitetsalternativet i bvl. § 4-24 har vært om tvangsplassering stenger for en etterfølgende straffeforfølgning etter straffeprosesslovens bestemmelser. Forbudet mot dobbeltraff og dobbeltforfølgning er lovfestet i TP 7-4.

TP 7-4 nr. 1 lyder:

«Ingen skal kunne bli stilt for retten eller straffet på ny i en straffesak under den samme stats domsmyndighet, for en straffbar handling som han allerede er blitt endelig frikjent eller domfelt for i samsvar med loven og rettergangsordningen i straffesaker i denne stat.»

For det første må det påpekes at straffebegrepet er det samme i TP 7-4 som i EMK art. 6, jfr. Rt. 2010 s. 1121. Om et vedtak om tvangsplassering etter bvl. § 4-24 er straff må således vurderes ut fra de såkalte Engel-kriteriene²¹⁴. Det må altså «avgjøres ut fra en totalbedømmelse av nasjonal klassifikasjon, lovbruddets karakter og innholdet og alvoret av den sanksjon som det maksimalt kan bli tale om å ilegge»²¹⁵. Kriteriene er i utgangspunktet

---

²¹³ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 63

²¹⁴ Engel mfl. mot Nederland

²¹⁵ Rt. 2003 s. 1827 avs. 63

alternative. Det er imidlertid lagt til grunn av EMD at forfølgningen kan bli betraktet som straff på grunnlag av den kumulative effekten av flere av kriteriene²¹⁶.

Spørsmålet om tvangsplassering er straff etter TP 7-4 kom opp for Høyesterett i Rt. 2003 s. 1827. Det ble her uttalt at «[g]jennom de vilkår som barnevernloven oppstiller for plassering i institusjon for behandling eller opplæring, har lovgiverne ... etablert en slik kobling mellom institusjonsplassering og vilkårene for straff at det foreliggende vedtak om tvangsplassering i forhold til Engelkriteriene må anses å være truffet som ledd i en straffeforfølgning»²¹⁷. Da spørsmålet kom opp på ny for Høyesterett i Rt. 2012 s. 1051 ble det bekreftet «at tvangsplassering etter kriminalitetsalternativet ... er straff i [TP 7-4s] forstand»²¹⁸.

Videre er det avgjørende å klarlegge hva som regnes «samme forhold». I Zolotukhin mot Russland²¹⁹ konkluderte EMD med at TP 7-4:

«[M]ust be understood as prohibiting the prosecution or trial of a second ‘offence’ in so far as it arises from identical facts or facts which are substantially the same».

Dette innebærer at dersom et vedtak om tvangsplassering beror på det samme faktum som en senere eller tidligere straffeforfølgning, vil det foreligge et brudd på TP 7-4. Det avgjørende er altså om sakene dreier seg om de samme faktiske forhold. «Den normen EMD har gitt anvisning på i Zolotukhin-avgjørelsen må nå legges til grunn av norske domstoler»²²⁰.

Det fremgår av TP 7-4 at en straffbar handling som en person er endelig frikjent eller domfelt for, ikke kan forfølges igjen²²¹. Gjennom praksis fra EMD har Høyesterett tolket dette

---

²¹⁶ I.c.

²¹⁷ *ibid.* avs. 69

²¹⁸ Rt. 2012 s. 1051 avs. 45

²¹⁹ Zolotukhin mot Russland

²²⁰ Rt. 2010 s. 72 avs. 13

²²¹ Unntak gjelder for gjenopptakelse i henhold til loven, jfr. TP 7-4 nr. 2.

slik at «en avgjørelse er endelig når den er rettskraftig»²²². Dette må avgjøres etter nasjonale regler om rettskraft. Altså må ankefristene etter tvisteloven eller straffeprosessloven være oversittet i saker for domstolene for at en sak skal regnes som endelig avgjort i Norge. Ved avgjørelsen av forvaltningsvedtak er det klagefristen som er avgjørende²²³.

Når barn begår straffbare handlinger vil det i enkelte saker være aktuelt for flere forvaltningsorganer å forfølge barnet for det samme faktiske forholdet. Påtalemyndigheten etterforsker og reiser eventuelt tiltale i saken. Barneverntjenesten fremmer sak for Fylkesnemnda som kan fatte vedtak om tvangsplassering. Det følger av TP 7-4 at det er en viss adgang til slik parallellforfølging, jfr. ordlyden «tried or punished *again*» (min kursivering). I Rt. 2012 s. 1051 var spørsmålet om vedtak om tvangsplassering etter bvl. § 4-24 stengte for politiets strafferettslige forfølgelse. Politiets behandling av saken foregikk i samme tidsrom som barnverntjenestens oppfølging av barnet. Høyesterett påpekte at det hadde «vært nær tidsmessig og saklig sammenheng mellom politiets og barnevernets behandling»²²⁴. Det ble dermed ansett å foreligge «lovlig parallellforfølging av de to sakene»²²⁵.

11.4 Nemnds- og Rettspraksis

11.4.1 Nemdsavgjørelsens relevans

«En fylkesnemnd vil i utgangspunktet være et forvaltningsorgan»²²⁶. Departementet legger imidlertid til grunn at nemnda tilfredsstillers «de krav man stiller til en domstolsbehandling, f.eks. i [EMK]»²²⁷.

---

²²² Rt. 2010 s. 1121 avs. 46

²²³ *ibid.* avs. 47

²²⁴ Rt. 2012 s. 1051 avs. 56

²²⁵ *ibid.* avs. 57

²²⁶ Ot.prp. nr. 29 (1990-1991) s. 134

²²⁷ *l.c.*

Fylkesnemnda er opprettet med hjemmel i bvl. § 7-1. Det skal være én nemnd i hvert fylke, med mindre departementet bestemmer at «flere fylker skal ha felles nemnd». Fylkesnemndas oppgave er å avgjøre saker som reises av kommunene i det aktuelle fylket, jfr. bvl. § 7-1 annet ledd. Nemnda består av både juridiske dommere og legmenn, jfr. bvl. § 7-2. I den enkelte sak skal i utgangspunktet fylkesnemnda bestå av en nemndsleder, som er jurist, en lekmann og en person fra det sakkyndige utvalget, jfr. bvl. § 7-5. I kompliserte saker kan det besluttes at nemnda skal bestå av to medlemmer fra det alminnelige utvalget og to fra det sakkyndige utvalget, i tillegg til nemndsleder. Nemndsleder kan avgjøre saken alene, dersom partene samtykker og «hensynet til en betryggende saksbehandling ikke er til hinder for det», jfr. bvl. § 7-5 annet ledd.

Saker som behandles av fylkesnemnda skal ikke «behandles etter kvalitativt andre grunnprinsipper enn de saker som behandles av domstolen»²²⁸. Av bvl. § 7-3 fremgår det at «[f]ylkesnemndas behandling skal være betryggende, rask og tillitsskapende». Tilliten skapes også ved at det nettopp er fylkesnemnda som fatter de mest inngripende vedtakene etter barnevernloven. For at nemnda skal tre i virksomhet må barneverntjenesten utarbeide et forslag til tiltak, og deretter reise sak for fylkesnemnda, jfr. bvl. § 7-1, jfr. § 8-4. Nemnda vil deretter foreta en prøving av vilkårene for det aktuelle vedtaket, og på denne måten føre kontroll med barneverntjenestens saksbehandling.

Fylkesnemndas avgjørelser kan bringes inn for tingretten, jfr. bvl. § 7-24, og overprøves fullt ut, jfr. tvl. § 36-5 tredje ledd. En viktig begrensing i tingrettens, og de øvrige domstolers kompetanse ligger imidlertid i kravet om rettslig interesse i tvl. § 1-3 annet ledd, da særlig med vekt på aktualitetskravet. Saker som er brakt inn etter barnevernloven «kan ikke reises etter at vedtaket er falt bort», jfr. tvl. § 36-1 annet ledd. I saker om tvangsplassering etter bvl. § 4-24 er dette særlig aktuelt. Selv om slike saker skal «prioriteres og behandles så hurtig som hensynet til en forsvarlig saksbehandling gjør mulig», jfr. tvl. § 36-5 annet

---

²²⁸ Ot.prp. nr. 76 (2005-2006) s. 127

ledd, vil en sak sjelden behandles i Høyesterett innen de 12 månedene som en eventuell tvangsplassering kan vare.

I Rt. 2011 s. 662 ble denne problemstillingen aktualisert. Høyesterett anså det umulig å behandle saken innenfor 12-månedersfristen og ble dermed nødt til å avvise saken. Det må også påpekes at det er forholdene på domstidspunktet som skal være avgjørende for om vedtaket om tvangsplassering skal opprettholdes, jfr. Rt. 1982 s. 764.

På bakgrunn av dette vil fylkesnemndas praksis, i den grad den er langvarig og fast, ha stor vekt ved vurderingen av momentene i bvl. § 4-24. Haugli anfører at fylkesnemndenes praksis i hvert fall bør «tillegges samme rettskildemessig betydning som en dom i første instans»²²⁹. Også tingrettens og lagmannsrettens behandling av saker vil være relevant. Man må imidlertid ha for øye at de fleste saker ikke bringes inn for tingretten og at enda færre saker prøves av lagmannsretten.

11.4.2 Utvalg av nemnds- og rettsavgjørelser

Jeg har ikke lyktes i å finne avgjørelser hvor tvangsplassering har vært begrunnet i vilkåret om «alvorlig kriminalitet», da dette vilkåret sjeldnere anvendes av fylkesnemnda. Kapitlet vil derfor i all hovedsak omhandle vilkåret om «gjentatt kriminalitet».

11.4.2.1 FNV-2004-86-HSF

I FNV-2004-86-HSF fant fylkesnemnda at vilkårene for tvangsplassering etter bvl. § 4-24 var oppfylt og kom til at den 17 år gamle gutten skulle plasseres i institusjon i inntil 12 måneder for behandling og opplæring. Den «gjentatte kriminaliteten» besto av flere tilfeller av tyveri og hærverk begått fra gutten var 13 år gammel. Om guttens atferd uttaler fylkesnemnda:

---

²²⁹ Haugli (2000) s. 51

«Gutt[en] ble den 25.06.03, ved tilståelsesdom, dømt til betinget fengsel 120 dager med en prøvetid på to år, samt en bot på kr 3000,-, for straffbare handlinger begått i tidsrommet oktober 2002 – mars 2003. I tillegg ble han dømt til å betale erstatning til de fornærmede med til sammen kr 7000,-. Forholdene gjaldt bla. grovt tyveri, bilbrukstyveri og kjøring av motorvogn uten førerkort. Gutt[en] møtte i Y tingrett igjen den 05.04.04. Han innrømmet på nytt å ha begått straffbare forhold som gjaldt tyveri/grovt tyveri, biltyveri, kjøring uten førerkort, naskeri. I tillegg innrømmet han å ha vært i besittelse av 0,2 gram hasj. Tingretten utmålte en straff på ni måneder betinget fengsel med en prøvetid på to år, samt en bot på kr 3000,-. Dette som en fellesstraff med den betingete del av dommen fra 2003. De nye forholdene var begått i perioden juni 2003 – februar 2004. Slik det framgår av dommene fra Y tingrett, er det bevist at gutt, i en alder av knapt fylt 17 år, har begått kriminelle handlinger over en periode på ca. 1 1/2 år. Etter at han fikk sin første dom i 2003, gikk det kun et par dager før han på nytt begikk straffbare handlinger.»²³⁰

Etter dette fant fylkesnemnda det klart at gutten hadde utvist alvorlige atferdsvansker ved gjentatt kriminalitet. Fylkesnemnda fant videre at gutten hadde behov for langvarig behandling og at den konkrete institusjonen «faglig og materielt [var] i stand til å tilby [gutten] tilfredsstillende hjelp i forhold til formålet med plasseringen», jfr. bvl. § 4-24 annet og fjerde ledd. Videre uttalte fylkesnemnda at det var «nødvendig og til det beste for [gutten] å bli plassert på» institusjonen, jfr. bvl. §§ 4-25 første ledd og 4-1.

11.4.2.2 FNV-2006-184-AGD

I FNV-2006-184-AGD kom fylkesnemnda til at vilkårene for tvangsplassering var oppfylt, men her på grunn av guttens alvorlige atferdsvansker var utvist «på annen måte», jfr. bvl. § 4-24. Fylkesnemnda fant det tvilsomt om vilkåret om «alvorlig eller gjentatt kriminalitet» var oppfylt. Den fant det ikke nødvendig å drøfte dette vilkåret, «ettersom

---

²³⁰ FNV-2004-86-HSF

kriminaliteten under enhver omstendighet er et relevant moment i en helhetsvurdering»²³¹. De straffbare forholdene i denne saken var «grove tyverier, brukstyverier av motorvogn og skadeverk», i tillegg til at gutten hadde «innrømmet å ha stjålet 40.000 kroner fra sin mor»²³².

Fylkesnemnda fant etter en helhetsvurdering, hvor også guttens rusproblem og en «mas-siv negativ atferd» på skolen ble vektlagt, at gutten hadde utvist alvorlige atferdsvansker «på annen måte». De øvrige vilkår i bvl. §§ 4-24, 4-25 og 4-1 var også oppfylt og fylkesnemnda fattet vedtak om plassering på institusjon i inntil 12 måneder.

11.4.2.3 FNV-2007-3-AGD

FNV-2007-3-AGD gjaldt en 17 år gammel gutt som hadde erkjent et grovt ran og et innbruddsforsøk. Videre viste fylkesnemnda til tiltalebeslutningen fra Statsadvokatene som gjaldt seks straffbare forhold. Disse forholdene ble erkjent av gutten i forklaringen for fylkesnemnda. Etter dette kom fylkesnemnda til at gutten hadde utvist alvorlige atferdsproblemer ved «*gjentatt* kriminalitet». Fylkesnemnda var i tvil om gutten hadde utvist alvorlige atferdsvansker ved «*alvorlig* kriminalitet», men påpekte at det var tilstrekkelig at et av vilkårene var oppfylt. Også de øvrige vilkårene i bvl. §§ 4-24, 4-25 og 4-1 var oppfylt og gutten ble plassert i institusjon i inntil 12 måneder.

11.4.2.4 TOSLO-2004-15626

Saken gjaldt overprøving av fylkesnemndas vedtak om tvangsplassering av en gutt i inntil 12 måneder. Det var anført fra både mor og gutten selv at fylkesnemnda hadde lagt for milde inngrepskriterier til grunn. Tingretten fant

«det bevist utover enhver rimelig tvil at [gutten] ha[dde] begått gjentatt vinningskriminalitet, fremsatt rettsstridige trusler, begått flere legemsfornærmelser, forulempet offentlig tjenestemann og overtrådt narkotikalovgivningen.»

---

²³¹ FNV-2006-184-AGD

²³² l.c.

I tillegg hadde gutten hadde utvist «en klart normløs atferd, idet han ikke klar[te] å forholde seg til sine omgivelser på en adekvat måte». Etter dette la tingretten til «grunn at [gutten hadde] utviklet et tiltagende atferdsproblem; som [var] sammensatt av utpreget normløshet, gjentatt kriminalitet og et gryende rusproblem». Vilkårene for tvangsplassering etter bvl. § 4-24 første ledd var dermed, etter tingrettens mening oppfylt. Det ble ikke vist konkret til hvilket alternativ retten la til grunn. Også de øvrige vilkårene i bvl. §§ 4-24, 4-25 og 4-1 var oppfylt, og fylkesnemndas vedtak ble opprettholdt.

11.5 Vurdering

Det er vanskelig å si hvor den nedre grensen for «gjentatt kriminalitet» ligger. Det kan virke som om flere «grove tyverier, brukstyveri av motorvogn og skadeverk»²³³ ikke er nok til å tvangsplassere et barn etter bvl. § 4-24. Derimot uttrykte fylkesnemnda tvil i denne saken og anså det heller ikke nødvendig å vurdere dette da gutten uansett hadde utvist alvorlige atferdsvansker «på annen måte». Denne bestemmelsen er en sekkebetegnelse²³⁴, og kan således fange opp de sakene hvor det foreligger andre momenter i tillegg til kriminalitet. Derimot kan ikke kriminalitet som ikke kvalifiserer for bruk av «kriminalitetsalternativet» være grunnlag for bruk av «på annen måte-alternativet» alene²³⁵. Med andre ord kan den gjentatte kriminaliteten som ikke kan begrunne tvangsplassering etter kriminalitetsalternativet, altså ikke uten ytterligere momenter føre til tvangsplassering på grunnlag av «på annen måte-alternativet». Dersom det i tillegg foreligger eksempelvis mindre rusproblemer eller vagabondering, kan dette sammen med den gjentatte kriminaliteten være tilstrekkelig til å tvangsplassere etter «på annen måte-alternativet».

---

²³³ l.c.

²³⁴ Ofstad (2009) s. 240

²³⁵ l.c.

11.6 Gjennomføringen av behandlingen

Et barn kan, dersom vilkårene i bvl. § 4-24 er oppfylt, «plasseres i en behandlings- eller opplæringsanstalt i opptil tolv måneder», jfr. bvl. § 4-24 annet ledd. Det skal fremgå av vedtaket hvilken institusjon barnet skal plasseres ved og at denne er i «stand til å tilby barnet tilfredsstillende hjelp», jfr. fjerde ledd.

Barnets rettigheter under oppholdet fremgår av bvl. § 5-9 og rettighetsforskriften. For barn som er tvangsplassert «kan institusjonen begrense adgangen til å forlate området i den utstrekning det er nødvendig etter vedtakets formål», jfr. bvl. § 5-9. Det fremgår av rettighetsforskriften § 22 at barn som er tvangsplassert etter bvl. § 4-24 også kan nektes å bevege seg fritt innenfor institusjonsområdet. Slik begrensning kan ikke vedtas for mer enn to uker av gangen og skal ikke opprettholdes lenger enn nødvendig, jfr. rettighetsforskriften § 22 2. pkt. Dersom barnet rømmer fra institusjonen skal det forsøkes å bringe barnet tilbake frivillig, jfr. rettighetsforskriften § 20 tredje ledd. Dersom plasseringsgrunnlaget gir adgang til det, typisk ved tvangsplassering etter bvl. § 4-24, «kan beboeren om nødvendig bringes tilbake til institusjonen mot sin vilje», jfr. rettighetsforskriften § 20 fjerde ledd.

Av bvl. § 5-9 tredje ledd følger at det ikke er tillatt å refse barn fysisk. Derimot er det hjemmel i rettighetsforskriften § 14 til å bruke fysisk makt dersom dette er «åpenbart nødvendig» og til å bruke tvang «[d]ersom det er uomgjengelig nødvendig for å avverge fare for skade på person eller vesentlig skade på eiendom». Dersom isolasjon er nødvendig skal det foregå på en så skånsom måte som mulig og for et kortest mulig tidsrom, jfr. rettighetsforskriften § 14, jfr. § 12.

Barn som er tvangsplassert etter bvl. § 4-24 kan nektes besøk i inntil 2 uker av gangen dersom dette er «nødvendig av hensyn til behandlingsopplegget eller formålet med plasseringen», jfr. rettighetsforskriften § 23.

Barn som er tvangsplassert på en institusjon kan etter dette leve i et nokså strengt regime. Det er viktig å påpeke at formålet med atferdstiltaket utelukkende er å gi barnet omsorg og

behandling²³⁶. Det er viktig at barnets beste er et grunnleggende hensyn også ved handlinger som gjennomføres med hjemmel i rettighetsforskriften²³⁷.

12 Ungdomsstraff - Veien videre

Ungdomsstraffen²³⁸, som skal være forbeholdt barn, er vedtatt som en egen straffart²³⁹. Straffen er imidlertid ikke trådt i kraft per dags dato.

12.1 Adgangen til å idømme ungdomsstraff

Ungdomsstraffen skal være et alternativ til fengsel for de barna som kan gjennomføre straffen i frihet forutsatt tett oppfølging. I tillegg skal straffen være et alternativ for de barna som i dag idømmes strenge samfunnsstraffer²⁴⁰. Ungdomsstraffen skal ikke anvendes for de ungdommene som ellers ville fått en mildere straff enn samfunnsstraff²⁴¹. Den øvre grensen skal trekkes hvor det er «svært høy risiko for ny kriminalitet eller der det er begått svært alvorlige lovbrudd»²⁴². Som eksempler på saker hvor fengselsstraff fortsatt kan benyttes nevner departementet saker hvor barn begår drap eller alvorlige seksuallovbrudd²⁴³.

Vilkårene for bruk av ungdomsstraff følger av strl. ny § 28c første ledd. For det første må lovbryteren være under 18 år på gjerningstidspunktet, jfr. første ledd a). Departementet bemerker at skillet på 18-årsdagen kan virke kunstig og at man kan få ulike reaksjoner dagen før og dagen etter man fyller 18 år²⁴⁴. Imidlertid viser departementet til at flere andre

---

²³⁶ Lindboe (2011) s. 74.

²³⁷ Rettighetsforskriften § 1 tredje ledd.

²³⁸ Ungdomsstraffen bygger på prinsippene for restorative justice som innebærer at metoder av gjenopprettende og forsonende art, se Prop. 135 L (2010-2011) s. 20 og s. 105

²³⁹ Lov 20. januar 2012 nr. 6 ny strl. §§ 15 og 28c

²⁴⁰ Prop. 135 L (2010-2011) s. 114

²⁴¹ *ibid.* s. 114-115

²⁴² *ibid.* s. 115

²⁴³ *l.c.*

²⁴⁴ *ibid.* s. 114

viktige skillelinjer går ved fylte 18 år²⁴⁵. Videre følger det av BK art. 2 at personer er barn frem til 18-årsdagen²⁴⁶. Departementet holder også døren åpen for at ungdomsstraffen senere kan utvides med noen årsklasser, dersom den «viser seg å være et godt egnet virkemiddel for å forebygge kriminalitet»²⁴⁷.

For at ungdomsstraffen skal idømmes må det være begått «alvorlig eller gjentatt kriminalitet», jfr. strl. ny § 28c første ledd b). Begrensningen i første ledd d) om at «hensynet til straffens formål ikke *med tyngde* taler mot en reaksjon i frihet» (min kursivering) er ment å vise hvor den øvre grensen for bruken av ungdomsstraff skal gå²⁴⁸. Begrensningen har likhetstrekk med vilkåret for å idømme samfunnsstraff i strl. § 28a første ledd b). Forskjellen ligger i ordlyden «*med tyngde*». Etter en ordlydstolkning innebærer dette at den øvre grensen for i hvilke tilfeller ungdomsstraffen skal idømmes vil være høyere enn for dagens anvendelsesområde av samfunnsstraff. «[L]ovbruddets art og grovhet, ungdommens alder, konkrete behov og risikonivå» vil være momenter i vurderingen av om ungdomsstraff skal idømmes²⁴⁹. Det understrekes av departementet at:

«[A]vgrensningen oppad for den nye straffereaksjonen først og fremst bør grunnes i lovbruddets alvorlighet, og at de individualpreventive hensyn må veie tyngre enn de allmennpreventive hensyn i vurderingen av hvilken straff som skal idømmes. Barnets beste skal ivaretas, også ved fastsettelse av straff.»²⁵⁰

Det siste vilkåret for at ungdomsstraff skal kunne idømmes er at barnet «samtykker og har bosted i Norge», jfr. strl. ny § 28c første ledd c). Samtykket må foreligge fra både den siktede og dens verge, jfr. strpl. § 83 og konfrådl. § 5 nytt 2. pkt. Motivasjon hos

---

²⁴⁵ l.c.

²⁴⁶ l.c.

²⁴⁷ l.c.

²⁴⁸ *ibid.* s. 115

²⁴⁹ l.c.

²⁵⁰ *ibid.* s. 116

den domfelte er en forutsetning for at ungdomsstraffen skal bli vellykket og samtykke er derfor et absolutt krav²⁵¹.

Gjennomføringen av ungdomsstraffen består av to ledd. Først må den domfelte gjennomføre et *ungdomsstormøte* hvor det skal utarbeides en *ungdomsplan*. Deretter skal barnet gjennomføre planen og følges opp av et *ungdomsteam*. Arbeidet skal tilrettelegges av en *ungdomskoordinator* tilknyttet konfliktrådet, som også har «ansvaret for saken fra den kommer inn til ungdomsplanen er gjennomført», jfr. konfrådl. § 8 nytt annet ledd. Selve dommen på ungdomsstraff, gjennomføringstiden og den subsidiære fengselsstraffen skal fastsettes av domstolen, jfr. strl. ny § 28c annet ledd.

12.2 Ungdomsstormøte og utarbeidelse av ungdomsplan

«Det er et vesentlig suksesskriterium for den nye reaksjonen at en lykkes med et tett tverretattlig og flerfaglig samarbeid.»²⁵² Alle med tilknytning til saken skal kalles inn til ungdomsstormøte, jfr. konfrl. ny § 18 annet ledd 2. pkt. Dette kan være «deltagere som er kjent for barnet og som kan være en støtte, for eksempel innen familie- eller vennekretsen.»²⁵³ Videre følger det av tredje ledd at domfelte, dens verger²⁵⁴, representanter fra kriminalomsorgen og politiet *skal* være til stede under ungdomsstormøte. Videre har fornærmede med verger *rett* til å være til stede. Eventuelle bistandsadvokater eller forsvarere *kan* være tilstede. De to sistnevnte gruppene har således ingen plikt til å delta. Dersom gjennomføringen av ungdomsstormøte var avhengig av fornærmedes deltagelse ville det kunne ført til at det ble tilfeldig hvilke unge lovbyggere som ville få tilbudet om ungdomsstraff²⁵⁵.

---

²⁵¹ *ibid.* s. 117

²⁵² *ibid.* s. 122

²⁵³ *ibid.* s. 173

²⁵⁴ Dersom vergen ikke kan eller vil være til stede, skal det oppnevnes en midlertidig verger, jfr. 2. pkt

²⁵⁵ Prop. 135 L (2010-2011) s. 118

For at det tverretatlige og flerfaglige samarbeidet skal oppnås kan ungdomskoordina-
ren «i tillegg innkalle representanter fra skole, barneverntjeneste, helsevesen eller andre
med tilknytning til saken», jfr. konfrl. ny § 18 fjerde ledd. Det er forutsatt av departe-
mentet at dette gjøres «i de fleste saker, da slike representanter antas å kunne tilføre sa-
ken betydelig kunnskap og tilrettelegge for nødvendige tiltak». Sammen skal de som
deltar på ungdomsstormøte utarbeide en ungdomsplan, jfr. konfrl. ny § 19. Av § 19
fremgår også hva tiltakene i planen kan bestå i. Planen skal godkjennes av ungdomsko-
ordinatoren, domfelte og domfeltes verger, jfr. § 19 tredje ledd.

12.3 Gjennomføring av ungdomsplanen

Det er ungdomskoordinaatoren som har ansvaret for gjennomføringen, jfr. konfrl. ny §
20. Den domfelte skal gjennomføre planen, og han skal i tillegg følge vilkårene som
fremgår av konfrl. ny § 21.

Dersom domfelte «forsettlig eller uaktsomt bryter» ungdomsplanen eller lovens be-
stemmelser «kan ungdomskoordinaatoren pålegge den domfelte å møte til samtale for å
få innskjerpet kravene», jfr. konfrl. ny § 25 første ledd. Dersom domfelte på nytt bryter
vilkårene etter en slik bruddsamtale kan etter konfrl. ny § 25 annet ledd

«ungdomskoordinaatoren etter samtykke fra de obligatoriske deltagerne i ungdoms-
stormøtet og oppfølgingsteamet innkalle til et nytt ungdomsstormøte, eller overfø-
re saken til kriminalomsorgens regionale nivå med innstilling om at saken bringes
inn for retten med begjæring om at den betingede fengselsstraffen skal fullbyrdes
helt eller delvis».

Dersom den domfelte begår en ny straffbar handling innenfor gjennomføringstiden «kan
påtalemyndigheten bringe saken inn for retten med begjæring om at den betingede feng-
selsstraffen skal fullbyrdes helt eller delvis», jfr. konfrl. ny § 26.

12.4 Vurdering

Ungdomsstraffen kan bli et viktig supplement til dagens straffereaksjoner. Forsøksprosjektene har så langt gitt gode resultater. NTNUs evaluering av oppfølgingsteamene, som ungdomsstraffen bygger på²⁵⁶, viste at de «fanget opp høyrisikoungdommer som ellers faller utenfor hjelpetjenestene», ungdommene endret atferd, tilbakefallsprosenten var lavere²⁵⁷ og det var indikasjoner på klart bedret psykisk helse hos de unge i prosjektperioden²⁵⁸.

Slik konfrl. ny § 18 lyder vil ikke representanter fra skole, barneverntjeneste og helsevesen ha plikt til å møte under ungdomsstormøte. Det vil etter min mening være hensiktsmessig at de offentlige etatene pålegges en plikt til å møte, i hvert fall hvor det anses nødvendig og det av den grunn foreligger innkallelse fra ungdomsskoordinatoren, jfr. konfrl. ny § 18 fjerde ledd. Uten en slik plikt vil oppmøte fra ovennevnte representanter kunne avhenge av ressursituasjonen i den enkelte kommune. På grunn av regionale ressursforskjeller vil straffereaksjonens suksess kunne variere etter hvilken kommune barnet bor i.

For barneverntjenestens del fremgår det av bvl. § 3-2 annet ledd at den skal samarbeide med andre sektorer og forvaltningsnivåer, og delta i de samarbeidsorganer som opprettes. Videre skal barneverntjenesten medvirke til at barns interesser ivaretas også av andre offentlige organer, jfr. bvl. § 3-2 første ledd. Samlet sett vil nok dette gi barneverntjenesten en plikt til å delta i ungdomsstormøte i de sakene hvor de innkalles. Øvrige etater vil derimot ikke ha en slik plikt.

---

²⁵⁶ *ibid.* s. 29

²⁵⁷ *ibid.* s. 37

²⁵⁸ *ibid.* s. 135

13 Oppsummering

Det skal mye til før barn idømmes ubetinget fengsel. Mindre inngripende reaksjoner skal vurderes og vil i de fleste tilfeller være en tilstrekkelig reaksjon. Imidlertid er det noen barn som begår så alvorlig kriminalitet eller vil ha så liten nytte av de alternative reaksjonene, at ubetinget fengsel på tross av de individualpreventive hensyn anses «særlig påkrevd». Samfunnets behov for beskyttelse og allmennpreventive hensyn veier i disse tilfellene tyngre.

Hvordan ungdomsstraffen vil fungere i fremtiden gjenstår å se. Dens suksess vil i stor grad avhenge av hvorvidt koordinasjonen i det flerfaglige og tverretatlige samarbeidet vil fungere. Barnevernet og skole- og helsevesenets kompetanse er sentral for at ungdomsstraffen skal oppnå sin tilsiktede virkning: at tilbakefallsprosenten reduseres.

Regionale ulikheter på grunn av ressursforskjeller vil også være avgjørende for om ungdomsstraffen oppnår sine tilsiktede virkninger. Dette vil kunne føre til at barnets bosted blir avgjørende for straffereaksjonens effekt. Imidlertid kan dette til en viss grad tolereres i en innkjøringsfase hvor regionene under prosessen aktivt utveksler erfaringer med det formål å skape en ensartet praksis og et jevngodt tilbud.

Det er likevel viktig at arbeidet med utbygging av tilrettelagte fengselsplasser for barn ikke stagnerer og kommer i bakgrunnen av ungdomsstraffen. Både under varetektsfengsling og soning vil barn kunne ta skade av å sone sammen med voksne. For å ivareta de individualpreventive hensyn og for at barnet etter endt fengselsopphold skal returnere til samfunnet som en lovlydig borger, må det tilrettelegges for skolegang, familiekontakt og et tilnærmet normalt samvær med andre barn.

14 Litteraturliste

14.1 Teori

Andenæs, Johs. Statsforfatningen i Norge. 3.utg. Oslo, 1962.

Andenæs, Johs. Alminnelig strafferett. 5. utg. ved Matningsdal, Magnus og Rieber-Mohn, Georg Fredrik. Oslo, 2004.

Bjerke, Hans Kristian, Keiserud, Erik og Knut Erik Sæther. Straffeprosessloven kommentarutgave bind I og II. 4. utg. Oslo, 2011

Bødal, Kåre. Arbeidsskolen og dens behandlingsresultater. Oslo, 1961.

Ericsson, Kjersti. Forsømte eller forbryterske, barnevern og kriminalitetskontroll i etterkrigstida. Oslo, 1996.

Eskeland, Ståle. Strafferett. 3. utg. Oslo 2013.

Fornes, Ingunn. Varetektsfengsling av barn. I: Kritisk juss (2006 nr. 2) s. 87-107.

Fornes, Ingunn. Bruk av samfunnsstraff overfor barn – nye tendenser i Høyesteretts praksis. I: Lov og Rett (2012) s. 87-103.

Fornes, Ingunn. Varetektsfengsling av barn – sammen med voksne? I: Lov og Rett (2013) s. 259-274.

Haugli, Trude. Hensynet til barnets beste. I: Barnekonvensjonen 2. utg. Oslo 2012 s. 51-72.

Haugli, Trude. Samværsrett i barnevernssaker. 2. utg. Oslo, 2000.

Holmboe, Morten. Konfliktrådsloven. 4. utg. Oslo, 2002.

Holmboe, Morten. Bokanmeldelse: Jon Petter Rui, Forbudet mot gjentatt straffeforfølgning. I: Tidsskrift for strafferett (2009) s. 417.

Hov, Jo. Innføring i prosess bind I og II. Oslo, 2009.

Høstmælingen, Njål. Internasjonale menneskerettigheter. Oslo, 2003.

Larsen, Mette Yvonne. Rettigheter for barn i konflikt med loven. I: Barnekonvensjonen 2. utg. Oslo, 2012 s. 140-156.

- Lindboe, Knut. Barnevernloven. 7. utg. Oslo, 2011.
- Lindboe, Knut. Barnevernrett. 6. utg. Oslo, 2012.
- Matningsdal, Magnus og Bratholm, Anders. Straffeloven med kommentarer. 2. utg. Oslo, 2003.
- Matningsdal, Magnus og Strandbakken, Asbjørn. Straffenivå og straffeteorier i norsk rett 2001. I: Jussens Venner (2004) s. 1-18.
- Ofstad, Kari og Skar, Randi. Barnevernloven kommentarutgave. 6. utg. Oslo, 2009.
- Slettan, Svein og Øie, Toril Marie. Forbrytelse og straff, Bind I Innføring i strafferett. Oslo, 2001.
- Stang, Elisabeth Gording. «Barn, tortur og retur». I: Institutt for offentlig retts skriftserie (2008 nr. 4) s. 1-145.
- Statistisk årbok 2013. Statistisk sentralbyrå. Oslo/Kongsvinger, 2013.
- Syse, Aslak. Strafferettslig (u)tilregnelighet juridiske, moralske og faglige dilemmaer. I: Tidsskrift for strafferett (2006) s. 141-176.
- Thorsen, Lotte Rustad, Lid, Stian og Stene, Reid J. Kriminalitet og rettsvesen 2009. Oslo/Kongsvinger 2009.

14.2 Lover og konvensjoner

1814	Kongeriget Norges Grundlov (Grl) av 17. mai 1814.
1842	Lov angaaende Forbrydelser (kriminalloven) av 20. august 1842.
1887	Lov om Rettergangsmaaden i Straffesager (straffeprosessloven 1887) av 1. juli 1887 nr. 5.
1896	Lov om behandling av forsømte barn (vergerådsloven) av 6. juni 1896.
1902	Almindelig borgerlig Straffelov (strl.) av 22. mai 1902 nr. 10.
1915	Lov om domstolene (dl.) av 13. august 1915 nr. 5.

1928	Lov om oppdragende behandling av unge lovbrytere (arbeidsskoleloven) av 1. juni 1928.
1953	Lov om barnevernloven (barnevernloven 1953) av 17. juli 1953 nr. 14.
1965	Lov om strafferettslege åtgjerder mot unge lovbyrtarar (ungdomsreaksjonsloven) av 9. april 1965 nr. 3.
1967	Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (fvl.) av 10. februar 1967.
1981	Lov om rettergangsmåten i straffesaker (strpl.) av 22. mai 1981 nr. 25.
1991	Lov om megling i konfliktråd (konfrpdl.) av 15. mars 1991 nr. 3.
1992	Lov om barneverntjenester (bvl.) av 17. juli 1992 nr. 100.
1995	Lov om politiet (politol.) av 4. august 1995 nr. 53.
1999	Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (mnskrl.) av 21. mai 1999 nr. 30.
2001	Lov om gjennomføring av straff mv. (strgjfl.) av 18. mai 2001 nr. 21.
2005	Lov om straff (strl. 2005) av 20. mai 2005 nr. 28.
2005	Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvil.) av 17. juni 2005 nr. 90.
2010	Lov om vergemål (vergemålsloven) av 26. mars 2010 nr. 9.
EMK	Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Roma 1950.
ØSK	Den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, New York 1966.
SP	Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, New York 1966.
TP 7-4	Protokoll nr. 7 til Den europeiske menneskerettighetskonvensjon, Strasbourg 1984.
BK	FNs konvensjon om barnets rettigheter, New York 1989.

14.3 Forskrifter

- 1985 Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen) av 28. juni 1985 nr. 1679.
- 2006 Forskrift om bruk av politiarrest (politiarrestforskriften) av 30. juni 2006 nr. 749.
- 2010 Forskrift om innkalling og utsettelse ved fullbyrdingen av straff (forskrift om fullbyrding av straff) av 19. mars 2010 nr. 408.
- 2011 Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under oppholdet i barneverninstitusjon (rettighetsforskriften) av 15. november 2011 nr. 1103.

14.4 Forarbeider og andre offentlige dokumenter

- NOU 1983:57 Straffelovgivningen under omforming.
- NOU 2004:6 Mellom effektivitet og personvern.
- NOU 2008:4 Fra ord til handling.
- NOU 2008:15 Barn og Straff.
- Ot.prp. nr. 56 (1989-1990) Om lov om megling i konfliktråd og om endringer i straffeloven m.m.
- Ot.prp. nr. 29 (1990-1991) Om lov om sosiale tjeneste mv.
- Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) Om lov om barneverntjenester.
- Ot.prp. nr. 106 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeprosessloven og politiloven m.m.
- Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) Om lov om endring i menneskerettsloven mv.
- Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff.
- Ot.prp. nr. 76 (2005-2006) Om lov om endringer i barnevernloven og sosialtjenesteloven mv.

- Innst.S.nr. 64 (2006-2007) Innstilling frå justiskomiteen om alternative straffereaksjonar overfor unge lovbyrtarar.
- St.meld. nr. 104 (1977-1978) Om kriminalpolitikken.
- St.meld. nr. 20 (2005-2006) Alternative straffereaksjonar overfor unge lovbyrtarar.
- St.meld. nr. 37 (2007-2008) Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn.
- Prop. 135 L (2010-2011) Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff).
- General comment no. 10 Committee on the rights of the child, General comment no. 10 (2007). Children's rights in juvenile justice. (<http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Barnets%20rettigheter/General%20Comment%2010%20-%20engelsk.pdf>)
- Rundskriv fra Riksadvokatens nr. 4 (2008). *Konfliktråd*. (<http://www.riksadvokaten.no>) [Sisert 14. nov. 2013].

14.5 Domsregister

- Rt. 1963 s. 817
- Rt. 1977 s. 1207
- Rt. 1980 s. 979
- Rt. 1982 s. 764
- Rt. 1993 s. 1302
- Rt. 1993 s. 1591
- Rt. 2003 s. 1100
- Rt. 2003 s. 1827
- Rt. 2004 s. 887
- Rt. 2007 s. 252
- Rt. 2008 s. 513

Rt. 2010 s. 72

Rt. 2010 s. 1121

Rt. 2010 s. 1313

Rt. 2011 s. 206

Rt. 2011 s. 662

Rt. 2012 s. 34

Rt. 2012 s. 274

Rt. 2012 s. 313

Rt. 2012 s. 1051

Rt. 2013 s. 734

Rt. 2013 s. 776

TOSLO-2004-15626

FNV-2004-86-HSF

FNV-2006-184-AGD

FNV-2007-3-AGD

Case of Engel and others v. The Netherlands. 1976-06-08. Lovdata: EMDN (Sammendrag)

Case of Sergey Zolotukhin v. Russland. 2009-02-10. Lovdata: EMDN (Sammendrag)

14.6 Nettadresser

Statistisk sentralbyrå: www.ssb.no

14.7 Personlige meddelelser

Lien, Sandra (Bufetat). E-post. 15. november 2013.

15 Vedlegg

15.1 Vedlegg 1

Nyinnsettelse, etter type reaksjon, kjønn og alder. 2011

Kjønn og alder	I alt ^{1 2}	Fengsels-dom	Varetekt	Forvaring	Bøtesoning
Begge kjønn					
Alle aldere ²	11 239	7 246	3 140	1	852
15-17 år	68	4	64	-	..
18-20 "	800	525	275	-	..
21-24 "	1 815	1 261	554	-	..
25-29 "	1 864	1 178	686	-	..
30-39 "	2 783	1 830	953	-	..
40-49 "	1 924	1 455	469	-	..
50- "	1 133	993	139	1	..
Menn					
Alle aldere	10 273	6 607	2 915	1	750
15-17 år	65	3	62	-	..
18-20 "	736	481	255	-	..
21-24 "	1 683	1 172	511	-	..
25-29 "	1 753	1 106	647	-	..
30-39 "	2 572	1 684	888	-	..
40-49 "	1 706	1 276	430	-	..
50- "	1 008	885	122	1	..
Kvinner					
Alle aldere	966	639	225	-	102
15-17 år	3	1	2	-	..
18-20 "	64	44	20	-	..
21-24 "	132	89	43	-	..
25-29 "	111	72	39	-	..
30-39 "	211	146	65	-	..
40-49 "	218	179	39	-	..
50- "	125	108	17	-	..

¹Bøtesoning kan ikke fordeles på alder.

²Inkluderer 912 nyinnsettelse til fengselsdom sonet med elektronisk kontroll (781 menn og 131 kvinner).

Kilde: Statistisk sentralbyrå

<http://ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/fengsling/aar/2013-04-23?fane=tabell&sort=nummer&tabell=108917>

15.2 Vedlegg 2

Løslatelser, etter anstalttid, type reaksjon og alder. 2011

Reaksjon og alder	I alt ¹ ₂	0-29 dager	30-59 dager	60-89 dager	3-5 md.	6-11 md.	1-2 år	3- 4 år	5- 6 år	7- 8 år	9- 10 år	11- år	Uoppgitt
Alle typer reaksjo- ner													
I alt ^{1 2}	11 341	4 386	2 514	1 117	104	724	448	46	22	8	2	-	-
15-17 år	59	36	14	3	2	4	-	-	-	-	-	-	-
18-20 "	765	415	186	61	64	29	10	-	-	-	-	-	-
21-24 "	1 765	765	432	219	197	101	51	-	-	-	-	-	-
25-29 "	1 897	782	432	201	227	148	97	8	1	1	-	-	-
30-39 "	2 812	1 107	710	295	292	226	147	21	8	6	-	-	-
40-49 "	1 946	784	466	209	231	155	82	9	8	1	1	-	-
50- "	1 127	497	274	129	91	61	61	8	5	-	1	-	-
Fengselsdom													
Alle aldere	8 161	3 240	1 976	957	916	608	393	41	22	7	1	-	-
15-17 år	13	4	6	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-
18-20 "	571	310	119	56	51	25	10	-	-	-	-	-	-
21-24 "	1 396	568	342	192	170	82	42	-	-	-	-	-	-
25-29 "	1 439	548	321	170	188	114	90	6	1	1	-	-	-
30-39 "	2 143	773	549	237	233	190	128	20	8	5	-	-	-
40-49 "	1 589	606	385	183	191	136	70	9	8	1	-	-	-
50- "	1 010	431	254	119	82	59	53	6	5	-	1	-	-
Varetekt													
Alle aldere	2 203	1 146	538	160	188	116	55	-	-	-	-	-	-
15-17 år	46	32	8	3	1	2	-	-	-	-	-	-	-
18-20 "	194	105	67	5	13	4	-	-	-	-	-	-	-
21-24 "	369	197	90	27	27	19	9	-	-	-	-	-	-
25-29 "	456	234	111	31	39	34	7	-	-	-	-	-	-
30-39 "	667	334	161	58	59	36	19	-	-	-	-	-	-
40-49 "	356	178	81	26	40	19	12	-	-	-	-	-	-
50- "	115	66	20	10	9	2	8	-	-	-	-	-	-

Forvaring														
Alle aldere	7	-	-	-	-	-	-	5	-	1	1	-	-	-
15-17 år	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18-20 "	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21-24 "	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
25-29 "	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
30-39 "	2	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-
40-49 "	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
50- "	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Bøtesoning														
I alt ¹	970	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..

¹Bøtesoning kan ikke fordeles på anstalttid og personens alder.

²Inkluderer 960 løslatelser fra fengselsdom der soning er avsluttet med elektronisk kontroll.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

<http://ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/fengsling/aar/2013-04-23?fane=tabell&sort=nummer&tabell=108923>

15.3 Vedlegg 3

Folkemengde 1. januar 2011, etter alder, tid og statistikkvariabel

	2011
	Personer
15 år	64315
16 år	64133
17 år	64217
Totalt	192665

Kilde: Statistisk sentralbyrå

<http://ssb.no/tabell/07459>